

האם יצא ארון הברית למלחמות?

הקדמה

במאמר הקודם "ארון הברית" - אחד או שנים? למדנו שרש"י כתב שהארון שעשה משה, שהיה עשוי מעץ, ובו היו שברי הלוחות, היה יוצא למלחמה. מאמר זה יעסוק בהרחבה ביציאת הארון למלחמה, ויחולק לשלושה חלקים: חלק א' יביא את כל הפרשיות בתנ"ך שבהן נאמר שהארון יצא עם בני ישראל למלחמותיהם. אחר כך הוא יביא את מחלוקת התנאים בירושלמי האם הארון יצא עם בני ישראל למלחמותיהם, או לא, ויבאר את הפסוקים לפי כל אחת משתי השיטות. אחר כך הוא יביא את דברי רש"י, שכתב שהיו שני ארונות, את קושית הרמב"ן עליו שדבריו הם דעת יחיד ושהיה רק ארון אחד, ואת התירוצים שנאמרו על דברי רש"י.

חלק ב' יביא את דברי הרמב"ן, שכתב שהיה רק ארון אחד, ואת הקושיות הרבות והחזקות שהקשו עליו האחרונים, ויבאר את דברי הרמב"ן על פי מה שכתב הרמב"ן עצמו במקום אחר, בדרך מיוחדת מאד.

חלק ג' יראה שרבים מרבותינו הראשונים והאחרונים סוברים כמו הרמב"ן!

חלק א: הפסוקים שבהם נאמר שהארון יצא למלחמות ומחלוקת התנאים בענין

א. הפסוקים בנביאים שבהם מפורש שהארון יצא למלחמות

1. הקפת יריחו

בספר יהושע (ו, ב-יא) נאמר: "ויאמר ד' אל יהושע: ראה נתתי בידך את יריחו ואת מלכה גבורי החיל. וסבתם את העיר כל אנשי המלחמה, הקיף את העיר פעם אחת, כה תעשה ששת ימים. ושבעה כהנים ישאו שבעה שופרות יובלים לפני הארון. ...ויקרא יהושע בן נון אל הכהנים ויאמר אלהם: שאו את ארון הברית, ושבעה כהנים ישאו שבעה שופרות יובלים לפני ארון ד'. ...ויסב ארון ד' את העיר...". מפורש כאן שארון הברית היה עם חיילי ישראל שהקיפו את יריחו.

2. מלחמת ישראל בפלשתים בימי עלי

בספר שמואל (א ד, א-ה) נאמר: "ויצא ישראל לקראת פלשתים למלחמה... וינגף ישראל לפני פלשתים... ויבא העם אל המחנה, ויאמרו זקני ישראל: למה נגפנו ד' היום לפני פלשתים, נקחה אלינו משלה את ארון ברית ד', ויבא בקרבנו וישענו מכף איבינו. וישלח העם שלה וישאו משם את ארון ברית ד' צבאות ישב הכרבים, ושם שני בני עלי עם ארון ברית האלקים חפני ופינחס. ויהי כבוא ארון ברית ד' אל המחנה ויגרעו כל ישראל תרועה גדולה, ונתהם הארץ". מפורש כאן שארון הברית יצא למלחמת ישראל בפלשתים בימי עלי.

אמנם יש להעיר שמהמשך אותה פרשה משמע שהיה זה דבר חריג, שכך נאמר שם (ו-ח): "וישמעו פלשתים את קול התרועה ויאמרו: מה קול התרועה הגדולה הזאת במחנה העברים? וידעו כי ארון ד' בא אל המחנה. ויראו הפלשתים, כי אמרו: בא אלקים אל המחנה. ויאמרו: אוי לנו, כי לא היתה כזאת אתמול שלשם. אוי לנו, מי יצילנו מיד האלקים האדירים האלה". משמע שבשאר המלחמות לא יצא ארון הברית למלחמות ישראל!

3. מלחמת שאול בפלשתים

בהמשך ספר שמואל, במלחמת שאול בפלשתים (שמואל א פרק י"ד) נאמר: "ויאמר שאול לאחיה הגישה ארון האלקים כי היה ארון האלקים ביום ההוא ובני ישראל" (שם, ח) [פירש הרד"ק: "עם בני ישראל"]. מפורש כאן שהארון היה עם בני ישראל במלחמתם.

4. מלחמת יואב בעמון

בהמשך ספר שמואל, במלחמת יואב בעמון (שמו"ב פרק י"א), כאשר ציווה דוד את אוריה לרדת לביתו (ח-י), השיב אוריה: "הארון וישראל ויהודה ישבים בסכות, ואדני יואב ועבדי אדני על פני השדה חנים, ואני אבוא אל ביתי לאכל ולשתות ולשכב עם אשתי! חיך וחי נפשך אם אעשה את הדבר הזה" (יא). מפורש גם כאן שהארון היה עם בני ישראל במלחמתם בעמון. נמצאנו למדים שבארבע מלחמות לפחות לקחו בני ישראל עימם את הארון למלחמה¹.

¹ א. במקום נוסף נזכר הארון בקשר למלחמה: לאחר שבני ישראל ניגפו בשני הימים הראשונים למלחמתם בבנימין בעקבות מעשה פילגש בגבעה נאמר: "ויעלו כל בני ישראל וכל העם ויבאו בית אל... וישאלו בני ישראל בד' ושם ארון ברית האלקים בימים ההם" (שופטים כ, כו-כז). יש שרצו ללמוד מכאן שהביאו את הארון למלחמה (עיין בספר "שם לשמואל" אסופת מאמרים לספר שמואל לעילוי נשמת שמואל לשם, אלון שבות תמוז תשמ"ט עמ' 65 הערה 7, וכן במאמר

ב. הפסוקים בתורה שאותם פירשו חז"ל שהארון יצא למלחמות

1. פרשת היציאה למלחמה

בפרשת היציאה למלחמה מצווה התורה שהכהן המשווח יאמר לעם: "אל ירך לבבכם, אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם. כי ד' אלקיכם ה'הלך עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם" (דברים כ, ג-ד). כתב רש"י על פסוק ד': "ההלך עמכם - זה מחנה הארון".

פירש ה"שפתי חכמים" את דבריו: "דאין שייך על הקדוש ברוך הוא למימר: 'ההלך עמכם', דהא מלא כל העולם כבודו. לכן פירש: 'זה מחנה הארון'".

"ויהי בנסוע הארון", "עלון שבות" 98 מנחם אב תשמ"ב עמ' 72-73), אבל נראה ששם לא הביאו את הארון למלחמה, וזאת משני טעמים:

1. הפסוק אומר: "יושם ארון ברית האלקים בימים ההם", משמע שלא הביאוהו רק לאותה מלחמה, אלא שהארון היה שם בקביעות (רד"ק שם). ועיין שם ברד"ק שמכח הוכחה זו כתב שהכוונה לשילה. וכן כתב הרלב"ג בפסוק י"ח וה"מצודת דוד" שם, ועיין עוד ב"קהלת יעקב" שם (לר' יעקב ב"ר דוד פארדו, ליוורנו תקנ"ד) שהוכיח זאת מההקרבה שם בזמן איסור הבמות.

אף אם נאמר שאין הכוונה לשילה, אלא לבית אל, מכל מקום משמע שהארון היה שם בקביעות, ולא רק באותה מלחמה (ועיין עוד ב"דעת מקרא" שם וב"משך חכמה" דברים יב, ח).

2. מחנה ישראל לא היה בבית אל, אלא במצפה, כאמור שם בפסוק א', ואם כן הארון לא הובא אל המחנה!

ב. כמו כן נזכרת יציאת הארון במקום נוסף שאולי קשור למלחמה - במרד אבשלום (שמ"ב טו, כד וציינו לשם ב"ישם לשמואל" הני"ל וב"עלון שבות" הני"ל עמ' 75-76). אך יש לעיין האם שם הוצא הארון לשם מלחמה, או למטרה אחרת.

עיין באברבנאל שכתב: "והכהנים... הביאוהו עמהם, בחשבם שזכותו יגן על המלך דוד". ועיין ב"דעת סופרים" שכתב שהכהנים "יצאו מירושלים אולי כדי [שאבשלום] לא ילחץ עליהם לשאול לו בד', או כדי לסייע לדוד במלחמתו".

ועיין עוד בספר "עוז מלך" (לרב יגאל אריאל, מדרשת הגולן חיספין תשנ"ד) עמ' 226 שכתב: "אביתר וצדוק לוקחים את הארון ללוות את דוד. הן דוד הוא שטרח ויגע בו, הוא המלך שבנה לו אהל וכבדו. מכאן שהארון שייך לו - מקדש מלך. אם המלך גולה - טבעי בעיניהם שהארון יגלה עמו, כי מקום הארון, לדעתם, עם דוד. אבל דוד מוחה, ומחזיר את הארון לירושלים, היות שבחירת ירושלים וקדושת הארון אינה קנין פרטי שלו. זהו מקומה של השכינה לנצח...".

כמו כן יש לציין שבשתי המלחמות הללו לא נלחמו בני ישראל באויביהם, אלא באחיהם, ויש לעיין האם מותר להוציא את הארון במלחמת אחים. עיין דברים כ, א-ד ומשנה סוטה פ"ח מ"א ודברים כג, י-טו ומדרש "לקח טוב" שם, שמשמע קצת שאין לקחת את הארון למלחמת אחים!

אמנם הנצי"ב (ב"עמק הנצי"ב" לספרי בהעלותך פיסקא יח דף רלז, ובקיצור ב"הרחב דבר" לבמדבר י, ט, וב"מרומי שדה" לסוטה מג ע"א) כתב שאביה לקח עמו את הארון למלחמתו בירבעם (דברי הימים ב יג, יב. ועיין שם גם ב"דעת מקרא").

ג. עיין עוד ב"עלון שבות" הני"ל עמ' 75 וב"שם משמואל" הני"ל וב"מגדים" גליון יא עמ' 42 הערה 75, שציינו גם לדברי שלמה לאביתר: "כי נשאת את ארון ד' לפני דוד אבי" (מלכים א ב, כו). אבל המפרשים שם (רש"י, רלב"ג ו"מצודות") פירשו שכוונת שלמה היתה לנשיאת הארון על ידי אביתר בזמן מרד אבשלום.

מקור דברי רש"י הוא במשנה במסכת סוטה (פ"ח מ"א), ולפי זה משמע שהארון יצא לכל המלחמות!

2. מלחמת ישראל במדין

חז"ל גם פירשו על מלחמה מסוימת שבה יצא הארון למלחמה: במלחמת ישראל במדין נאמר: "וישלח אתם משה אלף למטה לצבא. אתם ואת פינחס בן אלעזר הכהן לצבא, וכלי הקדש וחצצרות התרועה בידו" (במדבר לא, ו), ופירשו חז"ל: "ויכלי הקדש" - זה הארון². לפי זה יצא הארון גם למלחמה במדין.

3. המעפילים

על פי זה גם מתפרש הפסוק שנאמר במעפילים: "וארון ברית ד' ומשה לא משו מקרב המחנה" (במדבר יד, מד), שדווקא במלחמה זו, שמשה אמר להם לא להילחם (שם, מא-מג), לא יצא עימם ארון ד'. אבל בשאר המלחמות כן יצא ארון הברית למערכה עם בני ישראל.

4. פרשת נסיעת הארון

כמו כן מובן יותר הנאמר בפרשת נסיעת הארון: "ויהי בנסע הארץ ויאמר משה: קומה ד' ויפצו איביך וינוסו משנאיך מפניך" (במדבר י, לה) - הארון יוצא למלחמה, ומפיץ ומניס את כל האויבים והשונאים.

ג. מחלוקת התנאים בירושלמי

בברייתא שהובאה בירושלמי (שקלים פ"ו ה"א וסוטה פ"ח ה"ג) נאמר: "רבי יהודה בן לקיש אומר: שני ארונות היו מהלכים עם בני ישראל במדבר. אחד שהיו הלוחות נתונים בתוכו, ואחד שהיו שברי הלוחות נתונים בתוכו. זה שהיו הלוחות נתונים היה מונח באהל מועד, וזה שהיו שברי הלוחות נתונים בתוכו היה נכנס ויוצא עימה³.
ורבן אמרי: ארון אחד היה, ופעם אחת יצא בימי עלי, ונשבה".
מפורש כאן שלדעת רבי יהודה בן לקיש יצא הארון שבו שברי הלוחות לכל המלחמות, ואילו לדעת רבן לא היה אלא ארון אחד, והוא לא יצא לשום מלחמה, מלבד מלחמת ישראל בפלשתים בימי עלי.

² ספרי שם סימן קנז, מדרש תנחומא שם מטות ג, מדרש רבה שם כב, ד, תוספתא סוטה ז, ט, גמרא סוטה מג ע"א.

³ כן היא הגירסא בסוטה, וכן כתבו ה"פני משה" וה"תקלין חדתין" בשקלים, שיש לגרוס שם.

דברי ר' יהודה בן לקיש מובנים, כפי שהתבאר לעיל, אבל דברי רבנן קשים, שהרי מפורש במקורות רבים שהארון יצא למלחמות!

1. הוכחות הירושלמי

א. הוכחות לדברי רבי יהודה בן לקיש

הירושלמי אכן הביא הוכחות לדברי ר' יהודה בן לקיש, שהארון יצא למלחמות, מדברי שאול לאחיה: "הגישה ארון האלקים" (שמ"א יד, יח), ומדברי אוריה לדוד: "הארון וישראל ויהודה ישבים בסכות" (שמ"ב יא, יא), וכן מהפסוק "וארון ברית ד' ומשה לא משו מקרב המחנה" (במדבר יד, מד)⁴.

כמו כן כתב הספרי (בהעלתך פב) שהפסוק "וארון ברית ד' נסע לפניו דרך שלשת ימים" (במדבר י, לג), הכתוב לפני הפסוק "ויהי בנסע הארון ויאמר משה קומה ד' ויפצו איביך וינוסו משנאיך מפניך" (שם, לה) מתייחס לארון שיוצא למלחמות, שבו היו שברי לוחות.

ב. הוכחה לדברי רבנן

הירושלמי גם הביא הוכחה לדעת רבנן שהארון לא היה יוצא למלחמות, מדברי הפלשתים במלחמתם בישראל בימי עלי "אוי לנו כי לא היתה כזאת אתמול שלשם" (שמ"א ד, ז).

2. דחיית ההוכחות שהובאו לדעת רבי יהודה בן לקיש

הירושלמי גם כתב כיצד יענו רבנן לשתי ההוכחות שהובאו לדעת רבי יהודה בן לקיש:

א. דחיית ההוכחה הראשונה

על ההוכחה הראשונה, מדברי שאול לאחיה: "הגישה ארון האלקים" (שמ"א יד, יח), אמר הירושלמי שרבנן יפרשו את הפסוק: "הגישה אלי הציץ". הסבר זה נראה לכאורה דחוק, אבל ביאר האברבנאל (במדבר י, לג ושמ"א ד, ד) שהסבר זה נובע מתוך ההקשר לפסוקים הקודמים שם בפרשה. בתחילת הפרשה

⁴ כן ביארו ה"פני משה" לירושלמי בסוטה וה"קרבן אורה" בסוטה מב ע"א את הירושלמי שם. ועיין עוד ב"תקלין חדתין" לירושלמי שקלים שם (וב"יפה מראה" וב"יופי מכלול" וב"קרבן העדה" וב"שיירי הקרבן" לירושלמי שקלים שם). עיין גם בספרי בהעלותך סימן פב וב"נחלת יעקב" בפירושו לרש"י במדבר י, לג. ועיין עוד ב"זרע אברהם", "ספרי דבי רבי" וב"אהלי יהודה" לספרי שם, ובספר "בגדי כהונה" (לרב משה ליב שחור ירושלים תשל"א) עמודים שעה-שעו.

שם נאמר: "ואחיה בן אחטוב אחי איכבוד בן פינחס בן עלי כהן ד' בשלו נשא אפוד" (שמ"א יד, ג), ולכן כאשר רצה שאול לשאול באורים ותומים ביקש מאחיה שיגיש את הארון שבו בגדי כהן גדול, שהחשוב שבהם הוא הציץ⁵, שעליו כתוב שם ד', כדי ללבשם ולשאול בהם, שכן השאלה באורים ותומים מתבצעת על ידי כהן הלבוש בבגדי כהן גדול (יומא פ"ז מ"ה).

עוד הוסיף האברבנאל שאם הכוונה היתה לארון הברית, לא היה מבקש שאול מאחיה שיביא אליו את הארון, אלא היה ניגש אל הארון⁶.

ב. דחיית ההוכחה השניה

על ההוכחה השניה, מדברי אוריה לדוד: "הארון וישראל ויהודה ישבים בסכות" (שמ"ב יא, יא), אמר הירושלמי שרבנן יפרשו את הפסוק: "סכך שהוא בקירו, שעדיין לא נבנה בית הבחירה".

על הסבר זה הקשה האברבנאל (שם) שהרי הארון היה באהל כמה עשרות שנים⁷, ולא יתכן שכל אותן שנים אוריה לא הלך לביתו! לכן פירש האברבנאל, בניגוד לירושלמי, שגם כאן הכוונה היא לארון שבו היו בגדי הכהונה.

אך התוספות (עירובין סג ע"ב בד"ה "כל זמן") הסבירו את הירושלמי שאף על פי שהארון היה באהל כמה עשרות שנים ואוריה לא נמנע מלבוא אל ביתו כל אותן שנים, מכל מקום, בזמן המלחמה, כאשר הצטרפו שתי סיבות - גם היות הארון בחוץ וגם היות בני ישראל במלחמה - החמיר אוריה על עצמו לא לבוא אל ביתו. לעומת פירוש התוספות הסביר ה"יפה מראה" (לירושלמי שקלים שם) את הירושלמי להיפך: ה"יפה מראה" דייק את שינוי הפעלים שבדברי אוריה "הארון וישראל ויהודה ישבים בסכות, ואדני יואב ועבדי אדני על פני השדה חנים", כך: אף על פי שהארון יחד עם רוב ישראל ויהודה יושבים בשלוח במקומם, מכל מקום כיון שיואב ושאר הלוחמים חונים במערכה על פני השדה - אין הוא רוצה ללכת אל ביתו.

⁵ "יפה מראה" ו"קרבן העדה" לירושלמי בשקלים שם, ועיין גם ב"קרבן העדה" בסוטה שם.
⁶ עוד כתב האברבנאל שיש להוכיח שהכוונה אינה לארון הברית ממה שלא נקרא הארון בשם "ארון הברית", אלא "ארון האלקים". אבל הוכחה זו קשה, שכן ארון הברית גם הוא נקרא "ארון האלקים". עיין בשמואל א פרק ד פסוקים יא, יג, יז, יח, יט, כא, כב ועוד.
⁷ עיין בשמואל א ז, ב, ובשמואל ב ה, ה; ו, יב, ובמלכים א ח, א, וברש"י שמואל א א, כב, וב"סדר עולם רבה" פ"ג, ובתוספתא קרבנות (זבחים) פ"ג ה"ב, ובגמרא זבחים ק"ח ע"ב.

ג. דחיית ההוכחה השלישית

הירושלמי לא הסביר כיצד יענו רבנן על ההוכחה מהפסוק "וארון ברית ד' ומשה לא משו מקרב המחנה" (במדבר יד, מד).
תשובה לכך נמצאת ב"דעת זקנים מבעלי התוספות" (שם י, לג) שבניגוד למסע הראשון, שבו נסע ארון ד' לפני המחנה, במסע השני - במעפילים - ארון ברית ד' ומשה לא משו מקרב המחנה.
יש להעיר שדבריהם צריכים עיון, שכן לכאורה לא היה זה המסע השני, שהרי ממדבר סיני נסעו לקברות התאווה, ומשם לחצרות, ומשם למדבר פארן (במדבר י, לג; יא, לה; יב, טז; לג, טז-יח ורש"י שם).

ד. דחיית ההוכחה הרביעית

על ההוכחה מהפסוקים "וארון ברית ד' נסע לפניהם דרך שלשת ימים" (במדבר י, לג), הכתוב לפני הפסוק "ויהי בנסע הארון" (שם, לה) יש לענות על פי מה שכתב הראב"ע (שם, לג) שבמסע הראשון נסע ארון הברית - היחיד שהיה לדעת רבנן - לפני המחנה.

3. דחיית ההוכחה שהביאו חכמים

הירושלמי גם לא הסביר כיצד יענה רבי יהודה בן לקיש על הוכחת רבנן מדברי הפלשתים.
דבר זה נתבאר בברייתא דמלאכת המשכן (פ"ו ה"ב), שרבי יהודה בן לקיש מודה שביום השני למלחמת ישראל בפלשתים בימי עלי הוציאו בני ישראל את הארון שבו היו הלוחות השלמים, שעליו היו הכרובים, בניגוד לכל הפעמים הקודמות, שבהן הוציאו בני ישראל למערכה את הארון שבו היו שברי הלוחות, ולכן אמרו הפלשתים שדבר כזה לא היה עד עתה⁸.

4. התוספתא והירושלמי במסכת סוטה

בתוספתא בסוטה (פ"ז ה"ט) נאמר: "וכלי הקדש" (במדבר לא, ו) - זה הארון... ויש אומרים: אלו בגדי כהונה". ואחר כך הובאה מחלוקת רבי יהודה בן לקיש ורבנן, וביארו המפרשים⁹ שהדרשה "וכלי הקדש" - זה הארון", היא רק לדעת רבי יהודה בן לקיש, אבל רבנן יסבירו שהכוונה לבגדי כהונה!

⁸ דברי הברייתא דמלאכת המשכן הובאו ברש"י דברים י, א, ובאברבנאל הנזכר לעיל.
יש לציין שיתכן ובפעם הזו הוציאו את שני הארונות למלחמה - עיין בפירוש "רנת יצחק" לספר שמואל (לרב אברהם יצחק סורוצקין, ישיבת טלז וויקליף אוהיו תשנ"ג) עמוד נו.
⁹ "קרבן אורה" סוטה מב ע"ב ד"ה "תוס' בד"ה 'מפני' ו"הרחב דבר" במדבר י, לג.

בירושלמי בסוטה (פ"ח ה"ג) התבאר שדרשת חז"ל על הפסוק "כי ד' אלקיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם" (דברים כ, ד) - "זה מחנה הארון", היא כדעת רבי יהודה בן לקיש, ואילו רבנן יסבירו: "זה השם שהיה נתון בארון". וביאר בספר "בגדי כהונה" (עמ' תו) שהכוונה לבגדי כהונה והציץ, שבו חקוק שם ד', כמו שהתבאר לגבי מלחמת ישראל במדין ומלחמת שאול בפלשתים.

5. איזה ארון יצא בהקפת יריחו?

להוכחה ממלחמת יהושע ביריחו לא התייחסו חז"ל במקורות הנזכרים. המפרשים כתבו ששם יצא למלחמה ארון הברית שעמד בקדש הקדשים, שבו היו הלוחות השלמים, גם לדעת רבנן וגם לדעת רבי יהודה בן לקיש, אלא ששם נעשה הדבר בהוראה מפורשת של ד¹⁰. לפי זה מבוארים כל הפסוקים, הן לדעת ר' יהודה בן לקיש והן לדעת רבנן.

6. סיכום מחלוקת התנאים

א. לדעת רבנן היה רק ארון אחד שנקרא "ארון הברית", ובו היו מונחים הלוחות השלמים והשבורים, והוא לא יצא למלחמה, אלא רק בשני מקרים: א. בהקפת יריחו, על פי ציווי ד'. ב. בימי עלי, שלא על פי הדין. כמו כן יצא למלחמות ארון אחר, שבו היו מונחים שמונה בגדים של כהן גדול, כדי שאפשר יהיה לשאול באורים ותומים.

ב. לעומת זאת לדעת רבי יהודה בן לקיש היו שני ארונות שנקראו בשם "ארון הברית" - באחד היו מונחים הלוחות השלמים, ובשני היו מונחים שברי הלוחות. הארון שבו היו מונחים שברי הלוחות יצא לכל המלחמות, מלבד שני מקרים שבהם יצא הארון שבו הלוחות השלמים - בהקפת יריחו על פי ציווי ד', ובימי עלי שלא כדין.

ד. שיטת רש"י

רש"י¹¹ אימץ את שיטת רבי יהודה בן לקיש שהיו שני ארונות, והארון שהיו בו שברי הלוחות יצא למלחמות.

¹⁰ רבנו בחיי דברים י, א, ותוספות הרא"ש סוטה מב ע"א ד"ה "כ"י". ועיין גם ב"דעת זקנים מבעלי התוספות" בדברים שם, ובתוספות בעירובין סג ע"ב ד"ה "כל זמן", ובתוספות הרא"ש וברשב"א ובריטב"א ובר"ן בעירובין שם.

¹¹ במדבר י, לג ודברים י, א. ועיין גם במדבר לא, ו ובדברים כ, ד.

הרמב"ן (דברים י, א) הקשה עליו שזו דעת יחיד בירושלמי "ודעת רבותינו בכל מקום בתלמוד [הבבלי] אינו כן, אלא: 'לוחות ושברי לוחות מונחים בארון' (ברכות ח ע"ב, ועוד)".

על קושית הרמב"ן נאמרו מספר תירוצים, שהתבארו בהרחבה במאמר הקודם: "ארון הברית - אחד או שניים?". לתירוצים אלו יש משמעות גם לשאלה האם יצא ארון הברית למלחמות ישראל, והם יובאו כאן בקיצור, רק במה שנוגע לשאלה זו:

1. הסבר הרא"ם

הרא"ם (במדבר י, לג) כתב שלדעת ר' מאיר (בבא בתרא יד ע"א) לא נאמר המשפט "לוחות ושברי לוחות מונחים בארון", ביחס לארון שעשה בצלאל, שהיה מונח בקדש הקדשים, אלא ביחס לארון שעשה משה, והכוונה למצב שהיה בזמן שלפני הקמת המשכן. אבל בזמן שהוקם המשכן הועברו הלוחות השלמים לארון שעשה בצלאל, ובארון שעשה משה נותרו רק שברי הלוחות. לפי זה יצא הארון שעשה משה למלחמות ישראל בכל התקופות.

2. הסבר התוספות

התוספות (עירובין סג ע"ב בד"ה "כל זמן") כתבו שבשעה שבנה שלמה המלך את בית המקדש הכניס את שברי הלוחות לארון שעמד בקדש הקדשים, ובו היו מונחים הלוחות השלמים, ועל כך נאמר: "לוחות ושברי לוחות מונחים בארון". לפי זה משמע שבשעה שנבנה בית המקדש נגזו הארון שבו היו שברי הלוחות ולא יצא יותר למלחמה, וכן כתבו במפורש הריטב"א שם ותוספות רבי יהודה החסיד (ברכות ח ע"ב).

כך גם הבינו את התוספות ה"קרן אורה" (סוטה מב ע"ב בד"ה "תוסי") והנצי"ב (בי"עמק הנצי"ב" לספרי בהעלתך דף רלז), והם העירו על התוספות שהמשנה בסוטה (פ"ח מ"א) דרשה: "כי די אלקיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם" - "זה מחנה הארון", והתבאר שהכוונה לארון שבו שברי הלוחות. ואם ארון זה נגזו בימי שלמה הרי שמימי שלמה לא שייכת דרשה זו. מכל מקום לפי פירוש זה לא יצא הארון למלחמות אלא עד ימי שלמה.

בספר "בגדי כהונה" (עמ' שעו) ביאר את טעמו של הדבר: "מעט שבנה שלמה את בית המקדש והעתיר בתפילתו: 'כי יצא עמך למלחמה על איבו בדרך אשר תשלחם, והתפללו אל די דרך העיר אשר בחרת, והבית אשר בנתי לשמך. ושמעת השמים את תפלתם ואת תחנונתם ועשית משפטם' (מל"א ח, מד-מה), הנה מאותה שעה שוב לא הוציאו את הארון ממקומו. דאם בשביל להתפלל על הצלחת

המלחמה ונפילת האויבים, היו מתפללים דרך העיר והבית אשר בנה שלמה, ומובטח להם לישראל כי ד' מן השמים ישמע את תפילתם ואת תחינתם ויעשה משפטם. שכן אמר לו הקב"ה לשלמה: 'שמעתי את תפלתך ואת תחנתך אשר התחנת לפניי (שם ט, ג)''.

מדברי ה"בגדי כהונה" עולה שהוא הבין שמטרת יציאת הארון למלחמה היתה כדי שיתפללו לפניו, אולם בפשטות היה נראה מלשון המשנה שדרשה את הפסוק "כי ד' אלקיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם" - "זה מחנה הארון", שהימצאות הארון במחנה לא נועדה כדי שיתפללו לפני הארון, אלא היא מבטאת את הימצאות השכינה במחנה, והיא המושיעה את ישראל. נראה שאכן כך הבינו ה"קרן אורה" והנצי"ב ומפרשים נוספים, ולכן לא רצו לפרש שהארון לא יצא למלחמות אחרי בנין בית המקדש¹².

3. הסבר תוספות הרא"ש

תוספות הרא"ש (סוטה מב ע"ב בד"ה "כ"י) פירש אחרת וכתב: "מימות שלמה ואילך היה הארון של משה יוצא עימם למלחמה, בלא שברי לוחות, אלא השם וכל כינויו מונחים בו, כדאמרינן בגמרא (סוטה מב ע"ב - מג ע"א): 'וכל כך למה - מפני שהשם וכל כינויו מונחים בארון'". לפי פירוש זה יצא הארון שעשה משה למלחמות ישראל בכל התקופות.

4. הסבר הנצי"ב וה"משנת אליהו"

הנצי"ב (ב"העמק דבר" דברים לא, כו) וה"משנת אליהו" (לירושלמי בשקלים) כתבו ששברי הלוחות היו מונחים בדרך כלל בארון שבו הלוחות השלמים, אלא שכאשר עם ישראל יצא למלחמה היו לוקחים את שברי הלוחות ומניחים אותם בארון השני, והיו לוקחים אותו למלחמה.

על פי זה גם הסביר הנצי"ב (ב"העמק הנציב" הנ"ל) את דברי התוספות בניגוד לדברי הריטב"א ובשונה מהסבר תוספות הרא"ש. להסבר הנצי"ב דעת התוספות היא שעד ימי שלמה היו שברי הלוחות מונחים באופן קבע בארון שעשה משה. בימי שלמה הועברו שברי הלוחות לארון שעשה בצלאל, ומאז הם היו שם באופן קבע, אלא שבשעת מלחמה היו מוציאים אותם משם, ומניחים אותם בארון שעשה משה.

לפי שני פירושים אלו יצא הארון שעשה משה למלחמות ישראל בכל התקופות.

¹² ב"בגדי כהונה" שם כתב שמזמן שנבנה בית המקדש לא יצא הארון למלחמה לדעת כולם, אך כפי שמובא לעיל בסמוך, וכן לקמן בסמוך, נראה שהדבר נתון במחלוקת.

חלק ב: שיטת הרמב"ן

א. דברי הרמב"ן בפירושו לתורה והקושי בדבריו

הרמב"ן, כאמור, כתב על דברי רש"י: "דברי יחיד הם [בירושלמי], ודעת רבותינו בכל מקום בתלמוד [הבבלי] אינו כן, אלא: 'לוחות ושברי לוחות מונחים בארון'".

דברים אלו של הרמב"ן קשים מאד, שכן התבאר שהמשנה בסוטה, האומרת "כי ד' אלקיכם ההלך עמכם" - "זה מחנה הארון", סוברת כדעת רבי יהודה בן לקיש! וכן התבאר שהדרשה "יוכלי הקדש" - זה הארון" נאמרה גם היא דווקא אליבא דרבי יהודה בן לקיש, ודרשה זו הובאה גם כן בבבלי (סוטה מג ע"א)! אם כן כיצד כתב הרמב"ן שדעת רבותינו בכל מקום בבבלי שהיה רק ארון אחד? אכן הקשה הנצי"ב (בי"עמק הנצי"ב" לספרי בהעלתך דף רס) מעין זה: "לפי זה נסתר מה שכתב הרמב"ן ז"ל בפרשת עקב, דדעת רבי יהודה בן לקיש יחידאה, שהרי גם הספרי (מטות קנז) סתים הכי, וסתמא דמתניתין בסוטה, דמפרש "כי ד' אלקיכם ההלך עמכם" - "זה מחנה הארון", כולהו כרבי יהודה בן לקיש"¹³!

ב. דברי הרמב"ן בספר המצוות והקשיים בדבריו

בהשגותיו לספר המצוות (שורש שלישי) כתב הרמב"ן: "...אין לנו בטחון שלא ישאו עוד ארון בבנין הבית, או במלחמות העתידות לפני מלך המשיח, כמו שעשה פינחס במלחמת מדין, שנאמר: 'יוכלי הקדש וחצצרות התרועה בידו', ודרשו בספרי (מטות קנז): 'יוכלי הקדש - זה הארון, וכאשר עשו בימי עלי, והא-ל יזכנו לראות'". דברי הרמב"ן הללו סותרים לכאורה בשלוש נקודות את מה שכתב הרמב"ן בפירושו לתורה, שלדעת רבנן היה רק ארון אחד שלא יצא למלחמה אלא בימי עלי:

1. מהרמב"ן בפירושו לתורה עולה שהארון אינו יוצא למלחמות, ואילו כאן כתב שיתכן שהארון יצא למלחמה בימי המלך המשיח!
2. מהרמב"ן בפירושו לתורה נראה שאסור היה להוציא את הארון למלחמה, ובימי עלי הוציאוהו באיסור, וכמו שכתב האברבנאל (במדבר י, לג וש"מ"א ד, ד) שכאשר "הוציאוהו ישראל משילה בימי עלי... חטאו בזה עוון פלילי", ואם כן כיצד הוכיח הרמב"ן מהוצאת הארון בימי עלי שאפשר שכך יעשו גם בימי המלך המשיח?!

¹³ כעין זה הקשה בקיצור גם ה"קרבן אורה" הנוכח לעיל, וכן הקשה גם הרב ישראל בספרו "ארץ צדקה" (מהדורה שניה מוסד הרב קוק, ירושלים תשמ"ב) עמודים סב-סג.

3. מהרמב"ן בפירושו לתורה עולה שהארון לא יצא למלחמה בימי פינחס, כפי שכתבו ה"קרון אורה" והנצי"ב, שדעה זו היא דעת ר' יהודה בן לקיש, אבל לרבנן "כלי הקדש" הם בגדי הכהונה, וכאן כתב הרמב"ן שהארון יצא למלחמה בימי פינחס!

ועוד שהרמב"ן כאן כתב שהארון שעשה בצלאל יצא למלחמה, ולא הארון שעשה משה, וקשה שהרי הארון שעשה בצלאל לא יצא למלחמות ישראל חוץ ממלחמת יהושע ביריחו ומלחמת ישראל בפלשתים בימי עלי לדעת כולם! הן לדעת רבנן והן לדעת ר' יהודה בן לקיש¹⁴!

ג. הסבר הרב ישראלי לדברי הרמב"ן

הרב ישראלי בספרו "ארץ חמדה" (עמ' סג), הביא את דברי הרמב"ן בספר המצוות, בהמשך לקושייתו על דברי הרמב"ן על התורה מהמשנה בסוטה, וכתב עליהם (בלא שהתייחס במפורש לשאלות הללו): "הרי לנו שלא מצא [הרמב"ן] אפשרות שיהא הארון נישא במלחמות, לא במלחמות רשות, ואף לא במלחמות מצוה, אלא (אולי) במלחמות העתידות בימי המלך המשיח, או בבנין הבית, והיינו כשיחזור ויתגלה הארון במהרה בימינו מגניזתו, ויהיה צורך להחזירו למקומו בבנין בית המקדש. והוא כנזכר לעיל, כי כל ימי הבית הראשון כשהיה שם הארון, וכן כשהמשכן נקבע במקום קבוע, שוב אי אפשר היה להוציא הארון ממקומו בבית קדשי הקדשים. ובימי עלי הוצא שלא כדין, ונענשו שנשבה... (ורק) כשהמשכן היה מפורק, והארון היה נישא יחד עם כל המשכן וכליו על ידי הלויים, באותה שעה היה מותר לקחת את הארון במלחמותיהם. וזהו שלקח פינחס את כלי הקדש דהיינו הארון... ולאותה שעה מכוונים דברי הכתוב שדרשו בו חז"ל: 'זה מחנה ארון'".

מדברי הרב ישראלי עולות הנקודות הבאות ביחס לשאלות ששאלנו:

1. גם לפי הרמב"ן בספר המצוות אין הארון יוצא למלחמות, אלא שבמלחמות לפני המלך המשיח יתכן וישארו.
2. במלחמת ישראל בפלשתים בימי עלי הוציאו את הארון באיסור.
3. בימי פינחס לקחו למלחמה את הארון שעשה בצלאל, מפני שבשעת המסעות היה המשכן מפורק, והארון לא היה בקדש הקדשים.
4. ביחס למשנה במסכת סוטה, ששאלו המפרשים שהיא כדעת ר' יהודה בן לקיש, תירץ הרב שהיא גם כדעת רבנן, אלא שלפי רבנן הוציאו את הארון שעשה בצלאל למלחמות רק בזמן המדבר, שאז בלאו הכי היה הארון מחוץ למשכן.

¹⁴ עיין בספר "שירת דוד" על התורה (לרב אהרן דוד גולדברג, וויקליף אוהיו תשנ"א) במדבר לא, ו.

דיון בהסבר הרב ישראלי

מצד הסברא מובנים מאד דברי הרב ישראלי, שחילק בין הזמן שבו היה הארון מחוץ למשכן, שאז היה מותר לקחתו למלחמה, לבין הזמן שבו היה הארון במשכן ובמקדש, שאז אסור היה להיכנס לקדש הקדשים לקחתו. אבל עם זאת יש לשאול על דבריו מספר שאלות:

א. העמדת המשנה "כי ד' אלקיכם ההלך עמכם - זה מחנה הארון" רק על זמן המדבר קשה ביותר, שכן פסוק זה נאמר בימים האחרונים לשהות בני ישראל במדבר¹⁵, ולא מסתבר שדרשת המשנה מתייחסת לאותם ימים ספורים בלבד.

אף אם נאמר שהדרשה מתייחסת לכל זמן המדבר, גם כן קשה, שהרי ראינו לעיל שה"קרון אורה" והנצי"ב הקשו על התוספות - שכתבו שבזמן הקמת בית המקדש הוכנסו שברי הלוחות לארון שעשה בצלאל - שלפי דברי התוספות לא התקיימה דרשת המשנה מימי שלמה ואילך. על אחת כמה וכמה שקשה לומר שדרשת המשנה מתייחסת רק לזמן המדבר. שכן מהכניסה לארץ בימי יהושע ועד בנין בית המקדש בימי שלמה עברו כארבע מאות וארבעים שנה (מל"א ו, א), ואילו במדבר היו בני ישראל ארבעים שנה בלבד (במדבר יד, לג).

ועוד, מהמשך הפסוקים בפרשת היציאה למלחמה מוכח שמדובר על המלחמות שנלחמו ישראל בעת היותם בארץ ישראל, שכן נאמר שם: "מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו - ילך וישב לביתו... ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו - ילך וישב לביתו" (דברים כ, ה-ו), ובמדבר לא בנו בני ישראל בתים, ולא נטעו כרמים!

כן מוכח גם מדרשת חז"ל (בספרי דברים קצא) על הפסוק "כקרבכם אל המלחמה" (דברים כ, ב) - "כיון שמגיעים לספר", ופירש רש"י (סוטה מב ע"ב ד"ה "פעמים"): "בספר - כשיצאו מארצם"¹⁶.

ב. ההסבר שבימי עלי הוצא הארון שלא כדין אינו מתיישב עם דברי הרמב"ן שהוכיח שיתכן שישאו את הארון בימי המשיח כשם שעשו בימי עלי. שכן אם בימי עלי עשו איסור - כיצד ניתן להוכיח ממנו שכן יעשו בימי המשיח?

ג. כמו כן יש לדון אם אסור להוציא את הארון במלחמות - מדוע יוציאוהו בימי המלך המשיח?

¹⁵ ספר דברים נאמר מראש חודש שבט של השנה הארבעים (דברים א, ג) עד ז' באדר באותה שנה, במשך חודש ושבע ("סדר עולם רבה" ראש פרק יוד) ופסוק זה נאמר בחציו השני של הספר.

¹⁶ א. עיין גם בפסיקתא זוטרתא שם, שכתבה על הפסוק: "יום שמגיעין ובאין קרוב לגבול אומות העולם". ועיין גם ברש"י שם על הפסוק: "סמוך לצאתכם מן הספר מגבול ארצכם".

ב. עיין גם במאמרו של הרב מאיר שפיגלמן בתחומין ט' "יד ויתד - היגינה במחנה צבאי", שם כתב בהערה 21: "ועיין ב'ארץ חמדה' שהסביר שהפסוקים מתייחסים לשתי תקופות, ודבריו קשים, וכן הוכחתו מהרמב"ן, ואכמ"ל".

ואם הכוונה שישאווהו דווקא לפני שהוא יוכנס לקדש הקדשים - זה אינו מרווח בדעת הרמב"ן¹⁷.

ד. גם בימי פינחס, בזמן המלחמה במדין, היה העם כולו, מלבד י"ב אלף הלוחמים, במצב חניה, שבו בדרך כלל המשכן מוקם, והארון בקדש הקדשים, ואם כן כיצד הוציאו אותו אז מקדש הקדשים?
אם כי על כך ניתן לומר שכיוון שבזמן המדבר היו מפרקים את המשכן לעתים קרובות כדי לנסוע, מותר היה לפרק את המשכן גם כדי לקחת את הארון למלחמה.

ד. הסבר חדש בדעת הרמב"ן

לעניות דעתי מוכח מדברי הרמב"ן שהארון שעשה בצלאל היה יוצא למלחמות, כשם שיצא בהיתר בימי פינחס ובימי עלי. אלא שנשאלת השאלה מנין למד הרמב"ן שהארון שיצא למלחמה בימי פינחס היה הארון שעשה בצלאל? והרי בין לפי רבנן ובין לפי ר' יהודה בן לקיש לא יצא הארון שעשה בצלאל למלחמות! כמו כן יש לשאול: מנין למד הרמב"ן שהוצאת הארון בימי עלי נעשתה בהיתר ולא באיסור?

כדי להשיב על שאלות אלו יש לעיין בתלמוד הבבלי במסכת סוטה:
במשנה שם נאמר: "כי ד' אלקיכם ההלך עמכם להלחם לכם וגו' - זה מחנה הארון". בגמרא שם (מג ע"א) הובא הפסוק "וישלח אתם משה... אתם ואת פינחס... וכלי הקדש וחצצרות התרועה בידו" (במדבר לא, ו), ודרשו: "וכלי הקדש" - זה ארון ולוחות שבו¹⁸. נשאלת השאלה: הרי בין לפי רבנן ובין לפי ר' יהודה בן לקיש לא יצא הארון שבו הלוחות למלחמה במדין! לפי ר' יהודה בן לקיש יצא למלחמה זו הארון שבו שברי לוחות, ואילו לפי רבנן יצא למלחמה רק הארון שבו היו בגדי כהונה, ולא הארון שבו הלוחות! אם כן כיצד אומרת הגמרא שהארון ולוחות שבו יצאו למלחמה¹⁹?

אפשר לומר שכוונת הגמרא באומרה "ארון ולוחות שבו" ללוחות השבורים, וכנראה שכך למדו רש"י ותוספות, אבל נראה שהרמב"ן הבין שדברי הגמרא "ארון ולוחות שבו" נאמרו בדווקא, וכוונתה ללוחות השלמים! ואף על פי שבירושלמי לא אמרו כן, סובר הרמב"ן שהבבלי חולק על הירושלמי, ולדעת הבבלי למלחמה במדין יצא הארון שבו הלוחות השלמים, דהיינו הארון שעשה בצלאל!

¹⁷ עיין בירושלמי במסכת מעשר שני (פ"ה ה"ב, הובא בתוספות יום טוב שם) שבת המקדש עתיד להיבנות לפני מלכות בית דוד. ומן הסתם הוא ייבנה בצורה שלמה, שהארון ימצא בקדש הקדשים!
¹⁸ כן הוא בכל כתיבי היד והדפוסים, למעט וו או הא - עיין ב"דקדוקי סופרים השלם" למסכת סוטה שם.

¹⁹ עיין בספר "אבני שהם" לבמדבר לא, ו שהקשה כן, והאריך בזה.

כן משמע גם מדברי התוספתא (סוטה פ"ז ה"ט), הספרי (מטות קנז), מדרש רבה (כב, ד) ומדרש תנחומא (מטות ג) על פסוק זה, שם הוכיחו: "וכלי הקדש" - זה הארון, שנאמר: 'ולא יבואו לראות כבלע את הקדש' (במדבר ד, כ). והרי פסוק זה נאמר על הארון שעשה בצלאל, ולא על הארון שעשה משה! מוכח אם כן שהארון שעשה בצלאל הוא שיצא למלחמה במדין!²⁰

כאמור, הגמרא שדרשה: "וכלי הקדש - זה ארון ולוחות שבו", נאמרה על המשנה שדרשה: "כי ד' אלקיכם ההלך עמכם - זה מחנה הארון", ואם כן מוכח מהגמרא שכוונת המשנה באומרה "זה מחנה הארון" לארון שעשה בצלאל! וכן פירש המאירי את המשנה²¹:

לפי זה מובן מנין למד הרמב"ן שהוצאת הארון בימי עלי נעשתה בהיתר - כן מוכח מהמשנה לדעת הבבלי!

1. תירוץ קושית הנצי"ב על הרמב"ן

על פי זה גם מיושבת קושית הנצי"ב על הרמב"ן שהמשנה והספרי נוקטים דעת ר' יהודה בן לקיש, וכיצד כתב הרמב"ן שדעת ר' יהודה בן לקיש היא דעת יחיד. אכן, המשנה והספרי נוקטים שהארון יצא למלחמה, אך אין הם סוברים כר' יהודה בן לקיש שאמר שהיו שני ארונות, אלא הם סוברים שהיה רק ארון אחד - הארון שעשה בצלאל - והוא שיצא למלחמה! ודעת ר' יהודה בן לקיש שאמר שהיו שני ארונות היא דעת יחיד!

²⁰ עיין במהרז"ו לבמדבר רבה כב, ד.

²¹ עיין שם בדברי המאירי. בעקבותיו פירשו כן ה"חסדי דוד" על התוספתא סוטה פ"ז ד"ה "כי ד' אלקיכם", ר"ח אלבק ורבי פינחס קהתי.

לעומת זאת עיין שם בתוספות הרא"ש וב"תפארת ישראל" וב"שושנים לדוד", ובנצי"ב ב"הרחב דבר" לבמדבר י, לג, וב"עמק הנצי"ב" לספרי שם עמ' רס סד"ה "שנאמר וארון", וב"תורה תמימה" לדברים כ, ד שפירשו משנה זו על שברי הלוחות - כרש"י.

ועיין עוד בספר "עוז מלך" לרב יגאל אריאל (עמ' 359 הערה 57) שכתב ש"יש להסביר את המשנה בסוטה כשיטת ר' יהודה בן לקיש. ואף שהגמרא אמרה 'ארון ולוחות' מסתבר שכוונתה לשברי לוחות, כי דוחק להרבות במחלוקת ולהוסיף שיטה שלישית... הסוברת שהארון עצמו יצא בכל מלחמה. ובכל יציאה כזו נאסרו כל ישראל... בפריה ורביה תקופות ממושכות".

לגבי מה שכתב שדוחק להוסיף שיטה שלישית יש לומר שאמנם מצד הגמרא לבדה אכן כדאי ליישבה עם הירושלמי, אבל מהרמב"ן ומהמאירי ומהמקורות שיובאו בסמוך מוכח שהבינו שהבבלי חולק על הירושלמי, כמבואר לעיל, וכפי שיבואר עוד בסמוך בס"ד.

לגבי הערתו שבכל יציאה כזו נאסרו בני ישראל בפריה ורביה תקופות ממושכות, עיין במאמר "כל זמן שארון ושכינה שלא במקומן ישראל אסורים בפריה ורביה" בספרי "הדר העולם" עמ' 377-372.

2. היחס בין דברי הרמב"ן בפירושו לתורה לדבריו בספר המצוות

גף על פי שהרמב"ן בפירושו לתורה הביא את דעת רבנן בירושלמי, שאמרו שהארון יצא רק פעם אחת - בימי עלי, ונראה כאילו הוא מסכים לשיטתם בכל דבריהם, עיקר דבריו שם היה לחלוק על רש"י שכתב שהיו שני ארונות, ועל כך כתב שדברי רש"י הם דעת יחיד - ר' יהודה בן לקיש, אבל רבנן חולקים וסוברים שארון אחד היה, אך אין להוכיח משם שהרמב"ן סובר שהארון לא יצא למלחמות. תדע שכן הוא - הרמב"ן שם המשיך והוכיח את דבריו מהגמרא שאמרה "לוחות ושברי לוחות מונחים בארון", ומוכח שהיה ארון אחד, וכן הקשה עוד קושיות שכולן מוכיחות שהיה ארון אחד, אך הרמב"ן לא עסק שם כלל בשאלה האם הארון יצא למלחמה או לא! דבר זה התבאר בהשגותיו לספר המצוות שהארון יוצא למלחמה!

גם בפירושו לתורה רמז הרמב"ן שהארון יוצא למלחמה!

על הפסוקים בפרשת כי תצא "כי תצא מחנה על איביך, ונשמרת מכל דבר רע. כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור, מקרה לילה, ויצא אל מחוץ למחנה, לא יבא אל תוך המחנה" (דברים כג, י-יא), כתב הרמב"ן: "רבתינו ידרשו (בספרי כאן סימן רנה ופסחים סח ע"א): 'ויצא אל מחוץ למחנה' 'לא יבא אל תוך המחנה' במחנה לוויה, ובמחנה שכינה כאשר יהיה הארון עימם שם"²². וביאר ה"ספרי דבי רבי" על הספרי שם את דברי הרמב"ן: "משמע מדבריו דכפי רבתינו עיקר קרא לא איירי במלחמה, אלא ללמוד בעלמא דבעל קרי אסור בין במחנה שכינה בין במחנה לוויה. ומכל מקום מדכתיב הכא למדנו שאם הארון עימם במלחמה היה צריך בעל קרי לצאת חוץ למחנה, לפי שבהיות הארון שם דינו כמחנה שכינה. אבל אם אין הארון שם אין דינו אלא כמחנה ישראל, ולא היה צריך לצאת, שאין שום טמא משולח ממחנה ישראל, אלא מצורע בלבד".

מפורש אפוא בדברי הרמב"ן שהארון - היחיד שהיה - היה יוצא עם בני ישראל למלחמה.

אמנם ב"ספרי דבי רבי" כתב: "אם הארון עמם במלחמה", ומשמע שלא תמיד יצא הארון למלחמות, ודבר זה יתברר בס"ד בהמשך.

ה. ראיות להסבר החדש בדעת הרמב"ן

יש להביא שתי ראיות להסבר שאמרנו בדעת הרמב"ן: אחת מפסוק, ואחת ממדרש חז"ל.

²² עיין שם בספרי ובגמרא שלא הזכירו כלל את הארון! נראה שהרמב"ן הוסיף זאת כדי להסביר את הקשר בין פשט הפסוק לבין דרשת חז"ל.

1. הסבר הפסוק בפרשת שלח

על פי מה שהסברנו בדעת הרמב"ן, יש לפרש את הפסוק בפרשת שלח "וארון ברית ד' ומשה לא משו מקרב המחנה" (במדבר יד, מד), כפשוטו: כיון שמשה אמר לבני ישראל לא לעלות להלחם בעמלקי ובכנעני - לכן לא מש הארון שעשה בצלאל מקרב המחנה, אף על פי שבדרך כלל הוא כן הלך עם ישראל למלחמותיהם! יש לציין שהירושלמי הביא פסוק זה כהוכחה לדעת רבי יהודה בן לקיש, ולא תירץ את דעת רבנן, ו"דעת זקנים מבעלי התוספות" תירצו בדוחק, כפי שהובא לעיל²³, ואילו לפי הסברנו ברמב"ן הפסוק מתפרש ללא שום קושי!

2. דברי הפרקי דרבי אליעזר

עוד יש להביא ראיה להסבר שאמרנו בדעת הרמב"ן ממה שנאמר במדרש "פרקי דרבי אליעזר" פרק נ"ב: "ראה חזקיהו את מלאכי מלך בבל... והראה להם את כל אוצרות מלכי יהודה, ואת כל אוצרות בית קדשי הקדשים, ועוד שפתח את הארון, והראה להם את הלוחות, ואמר: **בזה אנו עושין מלחמה ונוצחין**". המדרש מדבר על הארון שבקדש הקדשים, שבו היו הלוחות השלמים, ועליו אמר חזקיהו שבו אנו עושים מלחמה ונוצחים²⁴.

1. דיון בהסבר החדש

יש לשאול מספר שאלות על הסבר זה ברמב"ן שלפיו לקחו את הארון שעשה בצלאל למלחמות ישראל:

א. הרי הארון נמצא בקדש הקדשים, ואסור להיכנס לקדש הקדשים²⁵.

ב. מדברי הפלשתים: "אוי לנו כי לא היתה כזאת אתמול שלשם" מוכח שהארון לא יצא למלחמות, כפי שהוכיח הירושלמי לדעת רבנן.

ג. אם מותר היה להוציא את הארון למלחמה - מדוע נענשו בני ישראל בשביית הארון על ידי הפלשתים?

²³ חלק א פ"ג סעיף 2 תת סעיף ג.

²⁴ א. עיין בספר "רנת יצחק" לשמואל א ד, ח, שהביא ראיה זו, וכתב שלפעמים יצא הארון עם הלוחות למלחמה.

ב. עיין בביאור הרד"ל לפרקי דר' אליעזר אות לה, שתמה כיצד יתכן שנכנסו לקדש הקדשים ופתחו את הארון. ואולי יש לתרץ על פי התוספות והנצי"ב שיובאו בסמוך, שחזקיהו עשה זאת בשעה שהיה צורך לאוורר את ספר התורה, או צורך דומה. או שחזקיהו סבר שדבר זה יגרום לקידוש השם, ולצורך כזה מותר.

²⁵ ויקרא טז, ב ותורת כהנים שם, רמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ב הלכות א, ג, ועיין לעיל בדברי הרב ישראלי.

1. כיצד מותר להיכנס לקדש הקדשים?

על השאלה כיצד מותר להיכנס לקדש הקדשים ולהוציא משם את הארון יש לענות על פי מה שכתבו התוספות במסכת בבא בתרא (יד ע"א בד"ה "שלא") שהיו נכנסים מדי פעם לקדש הקדשים ומוציאים את ספר התורה שכתב משה מתוך הארון שעשה בצלאל, כדי לאווררו, שלא יתעפש²⁶. מכאן למד הנצי"ב (ב"העמק דבר" דברים לא, כו) שלצורך מצות המלחמה מותר להיכנס לקדש הקדשים, ולהוציא את שברי הלוחות מתוך הארון שעשה בצלאל, כדי להניחם בארון שעשה משה! על אחת כמה וכמה שמותר להיכנס לקדש הקדשים כדי להוציא את הארון בלא לפותחו, למי שסובר שהארון שעשה בצלאל יוצא למלחמה!

עוד נראה להוכיח שמותר להיכנס לקדש הקדשים לצורך מצוה הנעשית בדברים הנמצאים בקדש הקדשים, מדין משיחת כהן גדול ומשוח מלחמה בשמן המשחה. שהרי שמן המשחה היה מונח בקדש הקדשים²⁷, וכל כהן גדול ומשוח מלחמה היה נמשח ממנו²⁸, ואם כן היו נכנסים לקדש הקדשים כדי להוציא משם את שמן המשחה²⁹, כך גם כן היו נכנסים לקדש הקדשים כדי להוציא משם את הארון למלחמה³⁰.

²⁶ ועיין שם גם ברש"י בע"ב בד"ה "ספר עזרה" ועיין עוד בפירושו "דעת" על ברייתא דמלאכת המשכן (לגאון ר"ח קנייבסקי שליט"א) פ"ו.

²⁷ כן מפורש בברייתא דמלאכת המשכן פ"ד, וכן משמע בגמרא ביומא נב ע"ב ובמקבילות שסומנו שם. ועיין שם בתוספות ישנים בד"ה "אתיא", שהקשו על הגזירה שוה שנאמרה לגבי צנצנת המן, שהדבר מפורש בפסוקים! עיין שם בתרוצם. ועיין ברש"י שם וברש"י בהוריות יב ע"א, שלפיו הגזירה שוה באה ללמדנו שצנצנת המן ושמן המשחה נגזזו, ולא על היותם לפני הארון. אמנם מסתבר מההקשר שהיו לפני הארון, וכן פירש רש"י במלכים א א, לט. ועיין גם ברמב"ם רפ"ד מהלכות בית הבחירה, שלא הזכיר את שמן המשחה בין הדברים שהיו מונחים בקדש הקדשים, אך הזכירו בין הדברים שנגזזו, ונראה שפירש את הגמרא כרש"י בהוריות. ומכל מקום בברייתא דמלאכת המשכן מפורש, כאמור, ששמן המשחה היה בקדש הקדשים. [ועיין בספר המפתח במהדורת שבת פרנקל על הלכה זו (עמ' תרל) שציין שהעירו על כך ספרים "מטה אהרן", "חידושי הגר"ח", "פרדס יוסף" ו"פתח עינים". בשני האחרונים לא מצאתי שהתייחסו לכך: ה"פתח עינים" שאל על הגמרא שדיברה על הדברים שחסרו בבית שני, ולא על הרמב"ם, ובי"פרדס יוסף" כלל לא התייחס לכך במקום המצוין. ועיין גם בספר "אשר למלך" (לרב אשר פויכטונגר, ירושלים תש"ן).]

²⁸ הוריות יא ע"ב, כריתות ה ע"ב, רמב"ם הלכות כלי המקדש פ"א ה"ז.

²⁹ עיין רש"י ורד"ק מלכים א א, לט ורד"ק שמואל א טז, א.

³⁰ א. על פי זה תובן היטב הגמרא במסכת יומא (סא ע"א): "וכפר את מקדש הקדש - זה לפני ולפנים", ופירש רש"י: "טומאה שארעה לפני ולפנים, אם נכנס אדם שם בטומאה". וקשה שהרי לא נכנס לקדש הקדשים אלא רק הכהן הגדול ביום הכפורים! ולפי האמור ניחא, שנכנסו פעמים רבות לצרכים שונים, כנ"ל.

ב. עוד נראה להביא ראיה שמותר להיכנס לקדש הקדשים לצורך מצוה הנעשית בו מהשאלה באורים ותומים. שכן לפי הרמב"ם (בהלכות כלי המקדש פ"י הי"א) השאלה נעשית לפני הארון, ואם כן נכנסו לקדש הקדשים לשאול באורים ותומים לפני הארון! וכן כתבו ה"אמבוהא דספרי" על הספרי זוטא (דף קצה ע"א) וה"ענפי ארז" (לרב אליעזר סילבר, ניו יורק תש"ד) בערך "אורים".

אמנם בירושלמי יומא פ"א ה"א והוריות פ"ג ה"ב אמרו שהכהן נשאל בחוץ.

2. כיצד מתישבים דברי הפלשתים?

על השאלה כיצד אפשר לומר שהארון שעשה בצלאל יצא עם בני ישראל למלחמותיהם והרי מדברי הפלשתים "אוי לנו כי לא היתה כזאת אתמול שלשם" מוכח שהארון לא יצא למלחמה, ניתן לענות על פי מה שכתב "דעת מקרא" שם: "כנראה שהמלחמות בין ישראל ובין הפלשתים עד כה קטנות היו, ולא הביאו עמהם את ארון ד'".

דהיינו:

1. אין ללמוד מדברי הפלשתים אלא לגבי המלחמות בפלשתים.
2. גם אם למלחמות בפלשתים לא הביאו את הארון, אפשר שזה היה רק בגלל קטן של המלחמות, ולא מפני שאין מוציאים את הארון למלחמות!³¹

3. אם מותר היה להוציא את הארון מדוע נענשו בני ישראל בשבייתו?

על השאלה אם מותר היה להוציא את הארון מדוע נענשו בני ישראל בשבייתו, יש לומר שבני ישראל נענשו לא מפני שהם הוציאו את הארון, אלא מפני שהם עבדו עבודה זרה! כך מפורש בספר תהלים (עח, נח-סא): "ויכעיסוהו בממותם ובפסיליהם יקניאוהו, שמע אלקים ויתעבר, וימאס מאד בישראל, ויטש משכן שלו, אהל שכן באדם, ויתן לשבי עזו, ותפארתו ביד צר". ופירשו המפרשים (רש"י, ראב"ע ומצ"ד) את הפסוק "ויתן לשבי עזו ותפארתו ביד צר" על הארון, וכן בגלל חטאי בני עלי שביזו את הקדשים ועברות נוספות.³²

אך עדיין יש להוכיח שמותר להיכנס לקדש הקדשים - כדי להוציא את הארון מקדש הקדשים, כדי שהכהן הנשאל יעמוד לפני הארון!

ועיין שם ב"אמבוהא דספרי" וב"ענפי ארו" שכתבו שאפשר שדברי הרמב"ם הם דווקא על פי רבי יהודה בן לקיש, שהיו שני ארונות, והשאלה יכולה להיות לפני הארון שבו שברי הלוחות. ועיין בספר "בגדי כהונה" עמ' רמא ורמה שכתב שמספיק לכוון פניו כלפי הארון, אף אם עומד בעזרה, ואפילו עומד חוץ לעזרה, ואין צריך שיהיה ממש סמוך לארון. אך בספר "ענפי ארו" כתב במפורש שאם הפרוכת מפסיקה בין הכהן לארון אין זה נקרא "לפני הארון", וכן נראה גם מהמפרשים האחרים. ועיין עוד בפרקים ז-ח לקמן.

ועיין ב"מסכת עבודת יום הכיפורים - משניות מסכת יומא עם פירוש רבי עובדיה מברטנורא ורבי פינחס קהתי" (הוצאת "מכון המקדש", ירושלים תשנ"ח) עמודים קיח-קיט, שם ציירו שהכהן הגדול והמלך עומדים בהיכל, בסמוך לקדש הקדשים, כשהפרוכת פתוחה, וכך נמצא הכהן לפני הארון.

³¹ עיין בספר "נחלת שמעון" על שמואל א (לרבי שמעון קרסנר, בולטימור תשמ"ג) עמוד קמח, שכתב כעין זה ביחס לדעת רבי יהודה בן לקיש.

³² עיין ברד"ק, באברבנאל ובמלבי"ם בשמואל א ד, ד, וברש"י יחזקאל ד, ה. ועיין עוד בירמיהו ז, א-טו ופכ"ו, ויש לשים לב שגם שם מדובר על חטאים מחוץ למקדש, ובטחון שהמקדש לא ינזק, וגם יצילם. אף כאן יש לפרש שהחטא אינו קשור לארון עצמו!

ועיין בספרי עקב פסקא לח, שם אמרו שהארון שהיה בבית עובד אדום הגיתי היה הארון שבו היו שברי הלוחות. והרי לפי רבי יהודה בן לקיש היה הארון שבו שברי הלוחות יוצא תמיד למלחמות, ולא חטאו בלקיחתו למלחמה! ואכן כתב שם ה"ספרי דבי רב": "דהא שנשבה לא היה לפי שחטאו

עולה אם כן שלפי דעת הרמב"ן, אף על פי שבירושלמי אין חולק על כך שהארון שעשה בצלאל לא היה יוצא למלחמות, מלבד מלחמת ישראל בפלשתים בימי עלי ומלחמת יהושע ביריחו, לפי דעת הבבלי יצא הארון שעשה בצלאל גם במלחמת ישראל במדין בימי פינחס, וגם בימי עלי יצא אותו ארון בהיתר, ולא באיסור, ואפשר שהוא יצא במלחמות העתידות לפני המלך המשיח.

4. קושיא מהגמרא במסכת חולין

יש להקשות על ההסבר שאמרנו בדעת הרמב"ן מגמרא שאומרת במפורש שמצוות נשיאת הארון לא נהגה בזמן שילה ובית המקדש, וממילא עולה שהארון לא יצא למלחמות. כך נאמר במסכת חולין (כד ע"א): "וּמִבְּנֵי חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּבִי (במדבר ח, כ) - למדנו ללויים שהשנים פוסלים בהם... יכול אף בשילה ובית עולמים כן? תלמוד לומר: 'עֲבַדְתָּ עֲבָדָה וְעַבַדְתָּ מִשְׁאֵי' (שם ד, מז) - לא אמרתי אלא בזמן שהעבודה בכתף".

מוכח מכאן שבזמן שילה ובית עולמים לא נהגה מצוות נשיאת הארון, ואם כן לא הוציאו אותו למלחמות!

יש לציין שמהגמרא עצמה מוכח שבזמן גלגל, נוב וגבעון כן נשאו את הארון, שכן הגמרא מיעטה את נשיאת הארון רק בזמן שילה ובית עולמים, ולא את זמן גלגל, נוב וגבעון. אבל עדיין קשה על הסברנו ברמב"ן שבזמן עלי הוציאו את הארון משילה בהיתר!

5. הסבר הרמב"ן וה"חתם סופר" לגמרא במסכת חולין

הרמב"ן עצמו, בהשגותיו לספר המצוות שם, אכן הביא גמרא זו, וכתב עליה כך: "מן המאמר הזה בעצמו נלמד שהיא מצוה לדורות כל זמן שישאו בכתף. והרי כל הימים נהגה בארץ בנשאת הארון בשילה ובבית עולמים. והנראה מלשונם כי בהיותם במדבר, מפני תדירות מסעם לא היו מביאים הזקן לשיר ולשאר העבודות, כדי שלא יבוא לישא הארון... אבל משנכנסו לארץ לא נפסלו אלא ממשא הארון בעת נסעו ממקום למקום".

להוציאו, דהא אורחיהו הוה לאפוקיה... אלא נשבה בשביל עבירות אחרות שהיו בידם". כך יש לומר לדעת הרמב"ן לגבי הארון שבו היו הלוחות, ועיין לקמן שכן עולה מראשונים נוספים. [לגבי הספרי ומה שקשה עליו מהפסוקים עיין במאמר "איזה ארון יצא למלחמה עם פלשתים?" בספרי "הדר הנביאים" שמואל א פ"ד].

ועיין תוספתא סוף מנחות, ובבלי יומא ט ע"א, וירושלמי יומא פ"א ה"א, שבכל המקומות הללו כתבו ששילה חרבה בגלל בזיון קדשים (עיין בשמואל א ב, יב-יז). ועיין עוד בבבלי שם, שאמרו גם על ביזוי מועדות. על השאלה מדוע לא הזכירו ע"ז בין החטאים שגרמו לחורבן שילה עיין "יפה מראה" ו"שיירי הקרבן" לירושלמי ביומא שם.

באר ה"חותם סופר" (בחידושו למסכת חולין) את דברי הרמב"ן: "במדבר שהיה רוב עבודה בכתף - כל שהגיע לחמישים ואינו ראוי לעבודת משא, נפסל נמיר לשיר. מה שאין כן בשילה ובית עולמים, שלא היה מצוי עבודת משא, רק לעתים רחוקות - למלחמה, או שהסיעו הארון מנוב לגבעון ולבית המקדש וכדומה... לשיר לא נפסל בזה. והיינו 'יכול אף בשילה ובית עולמים יהיה נפסל לעבודת עבודה שהיא שיר בשביל עבודת משא?' תלמוד לומר וכו'".

מפורש אפוא בדברי הרמב"ן שמצות נשיאת הארון נהגה גם בשילה ובית עולמים, ומפורש בדברי ה"חותם סופר" שלדעת הרמב"ן היו מוציאים את ארון שעשה בצלאל למלחמה בזמן שילה ובית המקדש!

חלק ג: ראשונים ואחרונים נוספים הסוברים שהארון שעשה בצלאל יצא למלחמות

א. ראשונים נוספים שסברו שהארון שעשה בצלאל יצא למלחמות

1. רשב"ם

על הפסוק בפרשת כי תצא "כי ד' אלקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת איביך לפניך" (דברים כג, טו) כתב הרשב"ם: "מתהלך" - שגם הארון שבו תורה היה יוצא עמהם למלחמה, כדכתיב: 'וכלי הקדש וחצצרות התרועה בידו' (במדבר לא, ו). עולה מדברי הרשב"ם שהארון שעשה בצלאל - שבו היתה התורה - היה יוצא למלחמות, והוא שיצא למלחמה במדין בימי פינחס³³.

2. ראב"ע

גם ראב"ע פירש במספר מקומות שהארון יוצא עם בני ישראל למלחמה³⁴, וכוונתו לארון שעשה בצלאל, שהרי על הסתירה שבפרשת בהעלותך תירץ "שהמסע הראשון לבדו לא היה כשאר המסעות (במדבר י, לג)". במסע הראשון נסע הארון לפני המחנות, אבל בשאר המסעות נסע הארון בתוך המחנות. משמע מהראב"ע שסבר כרמב"ן, שהיה רק ארון אחד, ולא כרש"י שהיו שני ארונות³⁵.

³³ עיין בספר "פרשיות בספרי הנביאים" (לרב יצחק לוי זצ"ל, ירושלים תשנ"ג) שמואל א פ"ד (עמ' פז) שכתב שרשב"ם סובר כר' יהודה בן לקיש, ולעני"ד מוכח כמו שכתבנו.

³⁴ במדבר ה, ב לא, ו לב, כב ודברים כג, י ועיין גם בפירושו לויקרא יט, כו.

³⁵ עיין עוד בפירושו (הארון) לשמות כה, טז ולדברים י, א-ב.

3. רבנו יוסף בכור שור

על הפסוק "כי ד' אלקיך מתהלך בקרב מחנך, להצילך ולתת איביך לפניך, והיה מחנך קדוש" (דברים כג, טו), כתב רבנו יוסף בכור שור: "כי ד' אלקיך מתהלך בקרב מחנך" - שהיו מוליכין עימהם כלי הקדש וחצוצרות התרועה, כדכתיב במדין כשהלך פינחס להכותם, ופעמים עימהם הארון, כמו שעשו בימי עלי על פלשתים. ואפילו אם אין שם אלא ישראל - הקב"ה משרה שכינתו במחנה ישראל".

מפורש בדברי רבנו יוסף בכור שור שהיו לוקחים לפעמים את הארון כשם שעשו בימי עלי. מוכח אם כן שהארון שעשה בצלאל - שאותו לקחו בימי עלי - יצא עם בני ישראל למלחמות נוספות! ומוכח שגם רבנו יוסף בכור שור סובר שלא היה איסור בלקיחת הארון בימי עלי, וכמו שנתבאר בדעת הרמב"ן!

4. רלב"ג

על הפסוק "בעת ההוא הבדיל ד' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ד'" (דברים י, ח) כתב הרלב"ג: "לא זכר [כלומר: לא הזכיר] נשיאת שאר הכלים, לפי שזה [= נשיאת שאר הכלים] לא יהיה אחר בוא ישראל אל המנוחה ואל הנחלה³⁶. אך נשיאת הארון יהיה במלחמה אחר בוא ישראל אל המנוחה ואל הנחלה, כמו שנתבאר מהמלחמה שהיתה בימי עלי".

מפורש בדברי הרלב"ג שנשאו את הארון שעשה בצלאל למלחמות, כשם שעשו בימי עלי, ומוכח שנשיאת הארון בימי עלי היתה מותרת - כמו שנתבאר בדברי הרמב"ן³⁷!

5. רד"ק

גם הרד"ק כתב שהארון שעשה בצלאל היה יוצא למלחמות, שכן פירש את הפסוקים במזמור כ"ד בתהלים "שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד. מי זה מלך הכבוד ד' עזוז וגבור ד' גבור מלחמה" (ז-ח) - "לפי ששכן הכבוד על הארון בין שני הכרובים קראו בשם ד' מלך הכבוד... ואמר אלה

³⁶ דברים יב, ט ועיין שם ב"דעת זקנים מבעלי התוספות" ובחזקוני ובספר "האמונה והביטחון" לרמב"ן פי"ט (עמ' תכא במהדורת מוסד הרב קוק).

³⁷ עיין גם ברבנו בחיי דברים כג, י שכתב על הפסוק "כי תצא מחנה על איביך ונשמרת מכל דבר רע" - "אזהרה זו מפני קדושת הארון. וכן מצינו במלחמת מדין, שהלך הארון עמהם". אבל רבנו בחיי בפירושו לדברים י, א נקט כרש"י, שהיו שני ארונות, ואם כן אפשר שדבריו כאן מתייחסים לארון שבו היו שברי לוחות.

התארים: 'ד' עזוז וגבור, ד' גבור מלחמה', לפי שהארון היה יוצא עמהם במלחמה, והיו מנצחים בו אויביהם".

דהיינו, אומר הרד"ק שהארון שעליו הכרובים, שהוכנס לקדש הקדשים בבית המקדש, שהוא הארון שעשה בצלאל - היה יוצא עם בני ישראל במלחמה!³⁸
 אמנם יש לציין שהרד"ק דייק מאי הזכרת התארים "ד' עזוז וגבור, ד' גבור מלחמה" בפסוק י' שם, ש"אחר ששכן הארון בבית עולמים לא יצא עוד למלחמה".
 וכן כתב הרד"ק גם בפירושו לספר מלכים (א ח, ח) על הפסוק "ויארכו הבדים, ויגראו ראשי הבדים מן הקדש על פני הדביר ולא יראו החוצה, ויהיו שם עד היום הזה": "ויארכו הבדים - האריכו אותם לחוץ, כלומר: שמשכו אותם כלפי חוץ, לפי שלא היה צריך עוד לשאת בכתף... וכיון שהביאו הארון לדביר כמו שהיה עם בדיו, ולא היה עתיד עד לנשוא בכתף - האריכו הבדים ומשכום כלפי חוץ...".
 "ויהיו שם עד היום הזה - שלא הסירו אותם עוד מן הארון... וגם לא החזירו אותם לאחוריהם, אלא היו משוכים לפני הדביר לעולם". כלומר: עד שגנו יאשיהו את הארון (מצ"ד שם).

יש להעיר שדברי הרד"ק דומים בעיקרון לדברי הריטב"א ותוספות רבי יהודה החסיד, שהובאו לעיל, שמאז שנבנה בית המקדש לא יצא הארון למלחמות ישראל. וקשה עליו מה שהקשו ה"קרון אורה" והנצי"ב שלשיטתם לא התקיימה דרשת המשנה "כי ד' אלקיכם ההלך עמכם - זה מחנה הארון" מימי שלמה ואילך.
 עוד יש לציין שהמפרשים הסוברים שהארון יצא למלחמות גם אחרי בנין בית המקדש יפרשו את הפסוק בספר מלכים כפי שפירשו הרד"ק בדברי הימים (ב ה, ט) והרלב"ג במלכים (א ח, ח), שעשו בדים ארוכים יותר, ועיין עוד במאמר "היכן עמד ארון הברית בקדש הקדשים?" בספרי "הדר הנביאים" במלכים א פ"ח.

6. "ספר החינוך"

גם מ"ספר החינוך" עולה שהארון שעשה בצלאל היה יוצא עם בני ישראל למלחמות, שכן במצוה צ"י³⁹ "שלא להוציא בדי הארון ממנו" - מארוננו של בצלאל - כתב: "כל זמן שיהיה לנו ארון חייבים אנו לבל נסיר בדיו ממנו, כדי שיוציאוהו

³⁸ וכן כתב הרד"ק בפירושו לירמיהו ג, טז: "היה מנהגם שהיו מוציאים הארון למלחמה".
 ועיין בספרו של הרב גורן "הר הבית" עמודים מז-מח, שהביא את דברי הרד"ק הנ"ל בירמיהו, והקשה עליהם שלפי שתי הדעות בירושלמי לא יצא ארון הברית שבקדש הקדשים למלחמה, וכיצד כתב הרד"ק: "שהיה מנהגם שהיו מוציאים הארון במלחמה".
 לפי הסברנו לא קשה הקושיה, שכן אף על פי שדברי הרד"ק אינם מתאימים לשתי הדעות בירושלמי, הם מתאימים לסוגית הבבלי. וכאמור, כך למדו ראשונים רבים!
³⁹ ברוב המהדורות, אבל במהדורות מוסד הרב קוק מצוה צז.

בהם הלויים אם נצטרך להביא ממקום למקום, **בסיבת מלחמה**, או מאיזו סיבה שתבוא".

וכן כתב במצוה שע"ט⁴⁰ "מצות משא הארון בכתף": "כל ענין מצוה זו מבואר בכתוב, והוא שישאו הכהנים והלויים הארון בכתף בעת שיצטרכו לנשאו ממקום למקום, **כגון בעת מלחמה**, או לשום דבר אחר... ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל על אדמתן, כי אז היו צריכים לשאת ארון ברית ד' מפני מלחמה, או כאשר יצוה מלכם".

7. המאירי

גם מהמאירי עולה שהארון שעשה בצלאל היה יוצא עם בני ישראל למלחמות, כמבואר לעיל, שהמאירי פירש את המשנה בסוטה "כי ד' אלקיכם ההלך עמכם - זה מחנה הארון" על הארון שבו הלוחות.

כן עולה גם מביאורו למשנה במסכת מגילה (ט ע"ב) "אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים": "משנה זו נאמרה על שום זמן שהיו הבמות מותרות. וכבר נודע לנו ממסכת זבחים שעד שלא הוקם המשכן הותרו הבמות. משהוקם המשכן נאסרו הבמות, הואיל והיה שם מזבח וארון עמו. באו לגלגל - כל שבע שכבשו ושבע שחלקו, והיה הארון הולך עמהם במלחמותיהם, ולא היה קבוע עם המזבח בגלגל - הותרו הבמות"⁴¹.

עולה מהמאירי שהארון שעשה בצלאל - שהוא הגורם לאיסור במות בעמידתו בקדש הקדשים ולהיתר במות ביציאתו משם⁴² - הלך עם בני ישראל במלחמותיהם במשך כל ארבע עשרה שנות הכיבוש והחלוקה⁴³.

האחרונים בני ימינו העירו על דברי המאירי שהם בניגוד לשתי הדעות בירושלמי: לדעת רבן לא יצא הארון אלא בימי עלי ובמלחמת יהושע ביריחו, ואילו לדעת רבי יהודה בן לקיש יצא למלחמות הארון שבו שברי הלוחות⁴⁴!

⁴⁰ ברוב המהדורות, אבל במהדורות מוסד הרב קוק מצוה שסח.

⁴¹ כעין זה כתב גם רבנו יהונתן הכהן מלוניל במגילה שם, בקיצור.

⁴² תוספתא קרבנות (זבחים) פי"ג ה"ח, ירושלמי מגילה פ"א הי"ב.

⁴³ כיצד יסבירו החולקים את היתר הבמות בזמן גלגל? עיין ב"משך חכמה" בדברים יב, ח, שכתב: "איתא בתוספתא סוף זבחים (פרק שלושה עשר ה"ח): 'איזהו במה גדולה בשעת היתר במות [פירוש, אימתי ואיך היתה במה גדולה אשר בשביל זה היו הבמות מותרין, היינו להקריב בכל במות יחיד]? אוהל מועד נטוי כדרכו [כמו במדבר ובשילה] והארון לא היה נתון שם [שבנוב וגבעון היה הארון בפלשתים ובבית עובד אדום, וקרית יערים ובירושלים] - לכן הבמות מותרין. אבל בשילה היה הארון באהל מועד, ולכך היו הבמות אסורים. זהו פירוש התוספתא. והא דבגלגל היו הבמות מותרות, משום דלא נחו מכיבוש נחלה, וכמו דאמרו בזבחים: 'כי לא באתם עד עתה אל המנוחה' (דברים יב, ט), דנחו מכבוש, יעויין שם".

לפי דברינו לא קשה כלל, שכן המאירי למד את דבריו מהבבלי!
גם אם ננסה לדחוק שהיתה סיבה מיוחדת באותן י"ד שנים, מכל מקום
מפירושו למשנה בסוטה עולה שהארון שעשה בצלאל היה יוצא באופן קבוע
למלחמה!

8. "ספר יראים"

אפשר שגם "ספר יראים" סובר שהארון שעשה בצלאל יצא עם בני ישראל
למלחמותיהם, שכן כתב במצוה תל"ב⁴⁵: "הכן יתד על אזנך... כשישראל יוצאין
למלחמה היו מוליכין את הארון⁴⁶ במלחמה עימהם, וצוה הקב"ה שינהגו בקדושה
ובטהרה... ולמה? כי ד' אלקיך מתהלך בקרב מחנך' (דברים כג, טו) - זה מחנה
הארון"⁴⁷.

ממה שכתב סתם: "הארון", ולא כתב: "ארון שעשה משה", וכן לא הזכיר -
עד כמה שראיתי - את הארון שעשה משה במקום אחר, משמע שכוונתו לארון
שעשה בצלאל⁴⁸, ועליו כתב שהיו מוליכין את הארון במלחמה.

ב. בירור שיטת הרמב"ם

נראה שגם הרמב"ם סובר שהארון שעשה בצלאל היה יוצא עם בני ישראל
למלחמותיהם.

1. דברי הרמב"ם בהלכות מלכים

כך כתב הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"י הלכות יד-טו): "אסור להיפנות בתוך
המחנה... וכן מצות עשה להיות יתד לכל אחד... ובין שיש עימהם ארון ובין שאין
עימהם ארון - כך הם עושים תמיד, שנאמר: 'והיה מחנך קדוש' (דברים כג, טו)".
לא הזכיר הרמב"ם את הארון שעשה משה, לא כאן ולא במקום אחר⁴⁹, וכתב
שהארון יוצא למלחמה. עולה אם כן שהארון שעשה בצלאל היה יוצא למלחמה!

⁴⁴ "ענפי ארז" (הני"ל בהערה) ערך "ארון ברית ד'", ו"שירת דוד" על התורה (לרב אהרן דוד גולדברג,
ישיבת טלו וויקליף אוהיו תשנ"א) דברים יב, ח.

⁴⁵ במהדורה שעם פירוש "תועפות ראי"ם".

⁴⁶ עיין שם ב"תועפות ראי"ם" אות א.

⁴⁷ עיין שם ב"תועפות ראי"ם" אות א, שכתב שחז"ל דרשו על הפסוק בדברים כ, ד "כי ד' אלקיכם
ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם - זה מחנה הארון" (סוטה פ"ח מ"א), אבל לא
מצאנו לרבותינו שידרשו כן על הפסוק "כי ד' אלקיך מתהלך בקרב מחנך".

יש לציין שאף על פי שלא מצאנו כן בדברי חז"ל, מכל מקום כן כתבו עוד מרבתינו הראשונים:
הרשב"ם הני"ל והחזקוני וה"לקח טוב" שם, וכן ב"לקח טוב" דברים כ, ד (ועיין גם ב"משך חכמה"
שמות טו, טז ודברים כג, יא).

⁴⁸ עיין בהערה הבאה, וכן נראה לומר גם על דברי ה"יראים".

אמנם הרמב"ם כתב: "בין שיש עימהם ארון בין שאין עימהם ארון" - משמע שלא תמיד יצא הארון למלחמה, אבל ראינו שגם לפי הראשונים הסוברים שהארון יוצא למלחמה, אין הכוונה שבכל המלחמות תמיד לקחו את הארון, ואם כן גם בדעת הרמב"ם ניתן לפרש שבאופן עקרוני מותר, ואולי מצוה⁵⁰, להוציא את הארון למלחמה, אלא שגם אם לא הוציאוהו למלחמה, נוהגים דיני יד ויתד.

2. דברי הרמב"ם בהלכות כלי המקדש

עוד יש להוכיח שלדעת הרמב"ם הארון יוצא למלחמה, ממה שכתב בהלכות כלי המקדש ("פ"י הי"א) לגבי השאלה באורים ותומים: "כיצד שואלין? עומד הכהן ופניו כלפי הארון... ואין נשאלין בהן להדיוט, אלא או למלך, או לבית דין, או למי שצורך הצבור בו, שנאמר: 'ולפני אלעזר הכהן יעמוד' (במדבר כז, כא). הוא - זה המלך. וכל בני ישראל - זה הוא משוח מלחמה או מי שצורך הצבור בשאלתו. וכל העדה - אלו בית דין הגדול".

ממה שכתב הרמב"ם שהמלך ומשוח המלחמה שואלים באורים ותומים, ושאלה זו צריכה להיות בפני הארון, עולה שהארון יוצא עם בני ישראל למלחמה, שהרי המלך ושאר השואלים שואלים בחוץ - במקום המלחמה⁵¹.

3. הסבר ה"צפנת פענח" בדעת הרמב"ם

ה"צפנת פענח" (דברים יא, י⁵²) באר את דברי הרמב"ם: "ובין שיש עימהם ארון ובין שאין עימהם ארון" - "דלשיטתיה רק בזמן נוב וגבעון וגלגל היה הארון יוצא למלחמה, ולא בשילה וזמן מקדש, ועיין שם בירושלמי (שקלים פ"ו ה"א וסוטה פ"ח ה"ג) ובתוספות בעירוין (סג ע"ב בד"ה "כל זמן")... דלכך נענשו בימי עלי, ובאמת נכנסו לפני ולפנים שלא כדין".

⁴⁹ עיין בדברי הרב ישראל זצ"ל ב"ארץ חמדה" הנ"ל עמ' סב אות ד, שמה שלא הזכיר הרמב"ם שהיו שני ארונות לא בספר המצוות ולא ב"יד החזקה" משמע שסובר שהיה רק ארון אחד.

⁵⁰ עיין ב"יעינים למשפט" ברכות כה ע"א (דף קסג ע"א בדפיו סוף עמודה ימנית) שדן מדוע לא כתב הרמב"ם בפירושו שלוקחים את הארון למלחמה, והאם יש בזה מצוה.

⁵¹ עיין בחדושי הגר"ח על הש"ס (ירושלים תשכ"ו עמ' רמ), שהקשה כיצד שאלו באורים ותומים לפני הארון בחוץ בשעת מלחמה. וכתב שלמ"ד שהיו שני ארונות ניחא, ולמ"ד שהיה ארון אחד צ"ל ששאלו לפני הציץ כפי שאמרו בירושלמי.

יש להעיר שדבריו קשים בדעת הרמב"ם, שכן הרמב"ם לא כתב ששואלים לפני הציץ! ועיין עוד בספר "פרשיות בספרי הנביאים" לשמואל א יד, יח שהוכיח מכאן שהרמב"ם סובר כר' יהודה בן לקיש. וכן כתב גם ב"אמבואה דספרי" עמ' 389.

לעניות דעתי נראה כדברינו, על פי דברי הרב ישראל בהערה, שכן הרמב"ם לא הזכיר בשום מקום שהיו שני ארונות, וכן לא הזכיר ששואלים לפני הציץ, אלא לפני הארון!

⁵² מהדורא תנינא עמ' 134 ובפירושו לתורה דברים יא, י.

אם כן לפי ה"צפנת פענח" - כסברת הרב ישראלי זצ"ל לעיל בדעת הרמב"ן - אסור להיכנס לקדש הקדשים כדי לקחת את הארון, ורק בזמן שהארון היה בחוץ בלאו הכי, היה מותר לקחתו למלחמה. אך בזמן עלי עברו איסור, שלא כמו שביארנו בדעת הרמב"ן ושאר הראשונים שמותר לקחת את הארון שעשה בצלאל למלחמה גם בזמן המקדש⁵³.

אך יש לשאול על ה"צפנת פענח" שכאמור בהלכות כלי המקדש כתב הרמב"ם שלשאלה באורים ותומים יש צורך בארון, ובמלחמה לפעמים שואלים באורים ותומים, ואם כן יש צורך להוציא את הארון למלחמה! מכל מקום, גם לשיטת ה"צפנת פענח" היה הארון שעשה בצלאל יוצא למלחמה בזמנים מסוימים.

4. הסבר ה"עינים למשפט" בדעת הרמב"ם

ה"עינים למשפט" (ברכות כה ע"א) כתב שלדעת הרמב"ם היו לוקחים את הארון לכל מלחמות המצוה, ולא היו לוקחים אותו למלחמות הרשות, וזוהי כונת הרמב"ם באמרו: "בין שיש עימהם ארון ובין שאין עימהם ארון". אפשר שסברתו היא שרק לצורך מצוה מותר להיכנס לקדש הקדשים ולא לצורך רשות, ואפשר שסברתו היא שכאשר ד' מצווה לצאת למלחמה ולהסתכן, עוזר ד' לבני ישראל בעזרה אלקית מיוחדת שינצחו במלחמה, ולכן מתיר לקחת את הארון, מה שאין כן במלחמות הרשות, אין היתר לקחת את הארון, אף לולא האיסור להיכנס לקדש הקדשים.

עוד אפשר לומר שכוונת הרמב"ם באמרו: "ובין שיש עימהם ארון ובין שאין עימהם ארון כך הם עושים" היא שגם בבית שני, שהארון היה גנוז, נהג דין זה, ולא רק בבית ראשון שבו הוציאו את הארון⁵⁴.

⁵³ יש לעיין בדברי ה"צפנת פענח" בהשוואה לדברי המאירי המובאים לעיל. המאירי ביאר שבזמן הגלגל לא היה הארון במשכן, מפני שיצא למלחמות, ואילו לפי ה"צפנת פענח" היו מוציאים את הארון למלחמות בזמן הגלגל, מפני שבלאו הכי היה הארון בחוץ. וצריך עיון מדוע לפי ה"צפנת פענח" היה הארון בחוץ בזמן גלגל.

⁵⁴ א. כן כתב הרב אבינר שליט"א במאמרו "ארון שבמקדש ובמלחמה" בחוברת "עטורי כהנים" (הוצאת ישיבת עטרת כהנים) גליון 51 (סיון תשמ"ט) עמוד 6, אלא שהוא כתב שהרמב"ם סובר כדעת רבי יהודה בן לקיש שהיו שני ארונות.

ולדעתנו אינו כן, אלא כמו שכתב הרב ישראלי זצ"ל, שמתוך שהרמב"ם לא הזכיר שני ארונות, משמע שהוא סובר שהיה רק ארון אחד.

ועיין עוד בספר "תורת השבת והמועד" לגר"ש גורן זצ"ל עמ' 336-337, שביאר את הרמב"ם שהארון יצא למלחמות רק עד בנין בית המקדש בימי שלמה, אך גם הוא כתב שלדעת הרמב"ם היו שני ארונות, כדעת רבי יהודה בן לקיש, ודבריו דומים לדברי הריטב"א ותוספות רבי יהודה החסיד, הנזכרים לעיל בפרק ד ובפרק ו.

ב. עיין ב"עינים למשפט" הני"ל בהערה 127 ובמאמר הרב אבינר הני"ל ובספר "משפט המלחמה" (לרב שמריהו אריאלי הוצאת ראובן מס, ירושלים תשל"ב) עמוד קכא ובספר "העוז והענווה" (לרבי

5. הסבר הפסוק במלחמת שאול בפלשתים על פי הרמב"ם

על פי דברי הרמב"ם שהשאלה באורים ותומים נעשית בפני הארון יובן פשוט הפסוק בספר שמואל (א יד, יח): "ויאמר שאול לאחיה: הגישה ארון האלקים", ששאל האברבנאל מדוע ביקש שאול שיגישו אליו את ארון האלקים? והרי הוא רצה לשאול באורים ותומים, ומדוע היה צריך כעת את הארון? לפי הרמב"ם מובן מאד - על מנת לשאול באורים ותומים צריך לעמוד לפני הארון⁵⁵! ואכן פירש ה"מצודת דוד" שם: "הגישה ארון האלקים - לשאול לפני באורים ותומים".

יהושע הגר לאו, המכינה הקדם-צבאית ישיבתית בית יתיר תשנ"ג) עמודים 346-348, שהעירו מדוע לא כתב הרמב"ם בפירושו שהארון יוצא למלחמה, אלא רק התייחס לענין זה בדרך אגב, בדין יד ויתד. ועיין גם בספר "משיב מלחמה" לגר"ש גורן זצ"ל ח"ב עמוד רמו.

⁵⁵ א. עיין ב"לחם שמים" ליעב"ץ על המשניות יומא פ"ז מ"ה וב"אמבוהא דספרי" על הספרי זוטא עמוד 389, שכתבו שפסוק זה הוא מקורו של הרמב"ם שהשאלה באורים ותומים צריכה להיות לפני הארון.

ועיין גם בספר שופטים (כ, כז-כח), שהשאלה השלישית של בני ישראל באורים ותומים במלחמתם בשבט בנימין בעקבות מעשה פילגש בגבעה, שבה נענו בני ישראל כהוגן, היתה לפני הארון. ועיין שם באברבנאל שהדגיש נקודה זו (ושלא כשאלתו בפירושו לבמדבר י, לג ושמואל א ד, ד ביחס לשמואל א יד, יח).

אבל יש לשאול על הרמב"ם, שבמספר מקומות בתנ"ך נאמר ששאלו באורים ותומים שלא בפני הארון! שהרי דוד שאל את אחימלך בהיותו בנוב (שמואל א כב, ט-טו), ואת אביתר בהיותו בקעילה (שם כג, ו-יב) ובצקלג (שם ז, ח) ובאותו הזמן היה הארון בקרית יערים (שם ז, ב ושמואל ב ו, א-ג)! עוד הקשה ב"שקל הקדש" (על הירושלמי שקלים פ"ו ה"א) שלדעת רבנן לא שאל שאול לפני הארון, אלא הכוונה שם לארון שבו היו בגדי כהונה והציץ (עיין לעיל בפרק ג)!

תירץ ב"שקל הקדש" שהרמב"ם פסק כרבי יהודה בן לקיש שהיו שני ארונות, ושאל שאול לפני הארון שבו היו שברי הלוחות. וכן דוד כששאל את אחימלך ואת אביתר אפשר שהיה שם הארון עם שברי הלוחות.

אמנם מפרשים אחרים כתבו מכח שאלה זו ושאלות נוספות שדברי הרמב"ם שצריך לשאול לפני הארון הם רק לכתחילה, ואינם לעיכובא, ולכן לא קשה משאלות דוד באורים ותומים אצל אחימלך ואביתר (עיין ב"יחידושי הגאונים" ל"עין יעקב" יומא עג ע"א בשם ספר "איי היס" ובשו"ת "אמרי יושר" לגר"מ אריק סימן קנא אות ב).

ועיין עוד בפירוש "רנת יצחק" לספר שמואל א כב, טו וכג, ב, שאפשר שדוד לא שאל באורים ותומים, אלא באפוד שעשאוהו עיני האורים ותומים. ובאפוד כזה אין צריך שהשאלה תהיה בפני הארון (עיין שם היטב בדבריו, שהאריך להסביר על פי הראב"ע והגר"א).

לפי הסברנו בבבלי גם לא קשה קושית "שקל הקדש" כיצד פסק הרמב"ם נגד רבנן בירושלמי, שכן הרמב"ם פסק על פי הבבלי, ולפיו יוצא למלחמות הארון האחד שהיה - עשה בצלאל - ועליו מדובר במלחמת שאול בפלשתים. ועיין בדברי המלבי"ם המובאים בסמוך, שפירש גם כן שהכוונה לארון עשה בצלאל.

ב. רש"י במסכת יומא ע ע"א בד"ה "כלפי שכינה" כתב שהכהן צריך שפניו יהיו כלפי האורים ותומים, ולא כרמב"ם שכתב שפניו של הכהן צריכות להיות כלפי הארון. ועיין ב"כסף משנה" על הרמב"ם בהלכות כלי המקדש פ"י ה"א ו"יחידושי הגאונים" על ה"עין יעקב" ביומא (שם) ולפי זה מובן מדוע פירש את הפסוק הנ"ל בשמואל א יד, יח על בגדי הכהונה - לשיטתו בפירושו ליומא!

על שאלת האברבנאל השניה שאם הכוונה היתה לארון שבו הלוחות או שברי הלוחות לא היה אומר שאול לאחיה שיגיש אליו את הארון, אלא היה הולך בעצמו לפני הארון, יש ליישב ששאול סבר שאסור לו לעזוב את מקומו שצפה אל מחנה פלשתים, כדי לראות את ההתפתחויות החלות במחנה פלשתים, וכפי שרואים שתוך כדי השאלה ציוה שאול לכהן להפסיק את שאלתו.⁵⁶

ג. אחרונים נוספים שסברו שהארון שעשה בצלאל יצא למלחמות

1. המלבי"ם

המלבי"ם שם כתב בפירוש שמדובר בארון שעשה בצלאל: "כי היה ארון האלקים וגוי' - רצונו לומר כי מעת חרב משכן שילה לא היה מקום קבוע לארון, והיו מוליכים אותו ביום ההוא, רצונו לומר בעת ההיא, עם בני ישראל בכל מקום שהתקבצו... וכשיצא שאול משם אל הגבעה הוליכו עמו".

מפורש בדברי המלבי"ם שהארון הנזכר במלחמת שאול הוא הארון שעשה בצלאל, בניגוד לשתי הדעות בירושלמי שפירשו שהארון הנזכר במלחמה זו הוא הארון שעשה משה ובו היו הלוחות השבורים, או הארון שבו היו בגדי כהונה ולא הארון שעשה בצלאל. ומה ראה המלבי"ם לפרש בניגוד לשתי הדעות שבירושלמי? לפי הנאמר לעיל יש לומר שהמלבי"ם גם כן סובר שלדעת הבבלי הארון שעשה בצלאל יצא עם בני ישראל למלחמות, ופירש את הפסוק על פי הבבלי:

אמנם יש להעיר שהמלבי"ם עצמו כתב (שמ"א ד, ג-ד) שבני ישראל חטאו בזה שהוציאו את הארון ממקומו בימי עלי, ושאין מקומו של הארון במערכה, אלא בקדש הקדשים. וכיצד כתב כאן שלקחו את הארון למלחמה?

יש ליישב שהמלבי"ם סובר כ"צפנת פענח" שהובא לעיל, שבימי נוב וגבעון, כשהארון לא היה בקדש הקדשים, מותר היה לקחתו למלחמה, מה שאין כן בזמן שילה ובית המקדש אסור היה להוציאו מקדש הקדשים, וזהו שכתב כאן

ועיין עוד בספר "בגדי כהונה" עמוד קיג בהגה ועמוד רמו ובספר "קול צופיד" (לרב יהודה גרשוני, ירושלים תש"מ) עמוד ל.

⁵⁶ אמנם חז"ל ביקרו את שאול על שאמר לכהן "אסף ידך" (עיין פסיקתא רבתי פרשה ח, מדרש שוחר טוב תהלים מזמור כז ומדרש שמואל פרשה כד), מכל מקום שאול סבר שכך עליו לעשות. ועיין עוד בפירוש "דעת מקרא", שכתב שפירוש הפסוק הוא: "הגישה לי האפוד לפני ארון האלקים". ועיין עוד ב"דעת סופרים" וב"ילקוט מעם לועז" לפסוק זה.

המלבי"ם: "כי מעת חרב משכן שילה לא היה מקום קבוע לארון והיו מוליכים אותו ביום ההוא, רוצה לומר בעת ההיא, עם בני ישראל בכל מקום שהתקבצו"⁵⁷.

2. ה"משך חכמה"

ה"משך חכמה" (דברים יב, ח) פירש את הפסוק בספר שופטים (א, כב) "ויעלו בית יוסף גם הם בית אל, ודי' עמס" שלקחו עמם את הארון שעשה בצלאל, בהסתמך על דברי המשנה בסוטה האומרת "כי ד' אלקיכם ההלך עמכם להלחם לכם - זה מחנה הארון". והסביר על פי זה שלכן הותרו הבמות באותה שעה, מפני שהארון לא היה במקומו שבקדש הקדשים, אלא עם בני יוסף⁵⁸.

3. "מוסר הנביאים"

בספר "מוסר הנביאים" (ח"ב עמ' 551-552) ביאר את הפסוק האמור ביאשיהו המלך: "ויאמר ללויים המבונים (המבינים קרי) לכל ישראל הקדושים לד': תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דויד מלך ישראל. אין לכם משא בכתף, עתה עבדו את ד' אלקיכם ואת עמו ישראל" (דהיי"ב לה, ג), כך: "כי עד עתה כשהיו ישראל יוצאים למלחמה היו לוקחים עימם את הארון, והלויים היו נושאים אותו, ונמצא כי הלויים היו טרודים בעבודה זו, ולא היה להם פנאי להתעסק בעבודות אחרות. אבל יאשיהו עשה תקנה שמעתה לא יקחו עימם את הארון במלחמה, אלא הוא צריך להיות עומד תמיד במקומו, ומעתה הלויים יהיו חופשים מעבודת משא בכתף. ולפיכך אמר להם שמעתה יהיה להם פנאי יותר לעבוד את עבודת ד' ואת עבודת הצרכים הרוחניים של האומה. ואפשר לומר דלכך עשה יאשיהו התקנה הזאת, משום שידע כי... נגזרה גזרת גלות על עם ישראל. לכן היה חושש שלא יפול הארון ביד השונאים שיבואו להילחם עימם. ולפיכך אמר שלא יקחו יותר את הארון עימם בעת שיוצאים למלחמה עם האויבים"⁵⁹.

⁵⁷ עיין עוד במלבי"ם בפירושו לספר יהושע ו, ו שכתב שעוד לפני ציווי ד' ליהושע להקיף את יריחו עם הארון כבר עמד יהושע לפני יריחו עם הארון. ומשמע מדבריו שם שיהושע לקח עימו את הארון למלחמה גם ללא ציווי מפורש של ד', מפני שכך היא ההלכה, לפחות כאשר הארון אינו נמצא בקדש הקדשים.

⁵⁸ א. עיין לעיל בביאור דברי המאירי.

ב. עיין עוד בדברי ה"משך חכמה" בפירושו לשמות טו, טז ולדברים כג, יא.

⁵⁹ יש להעיר שפירוש זה עומד בסתירה לכאורה לפירוש חז"ל ביומא נב ע"ב (ובמקורות הנוספים שצינו שם) שלמדו מפסוק זה שיאשיהו צוה לגנוז את הארון!

אך יש לומר שהוא מתאים לשיטה החולקת וסוברת שהארון גלה לבבל (יומא נג ע"ב ועוד).

ועיין ברד"ק לדה"י שם, שהתקשה כיצד יפרש מ"ד זה את הפסוק, ולדברי "מוסר הנביאים" לא קשה. עוד יש להעיר שניתן לפרש על פי דרכו גם למ"ד שיאשיהו גזר את הארון.

כן נראה מאחרונים נוספים שהארון שעשה בצלאל היה יוצא למלחמות⁶⁰.

סיכום

בדברי חז"ל נאמרו שלש שיטות לגבי יציאת הארון למלחמה:

1. ר' יהודה בן לקיש בירושלמי אמר שהיו שני ארונות:
א. ארונו של בצלאל, שבו הלוחות השלמים, שלא יצא למלחמה אלא בימי יהושע על פי הדבור, ובימי עלי באיסור.
ב. ארונו של משה, שבו שברי הלוחות, והוא יצא למלחמות.
כשיטה זו פירש רש"י, ומפרשים רבים נוספים⁶¹.
יש מהמפרשים שכתבו שהארון שעשה משה יצא למלחמות רק עד שנבנה בית המקדש הראשון⁶².
2. רבנן בירושלמי אמרו שהיה רק ארון אחד - של בצלאל - שבו הלוחות השלמים והשבורים, והוא לא יצא למלחמה אלא בימי יהושע על פי הדבור, ובימי עלי באיסור, ואילו בשאר המלחמות לא יצא אלא ארון עם בגדי כהונה.
כשיטה זו פירש האברבנאל.
3. דעת הבבלי להבנת ראשונים רבים, וכן דעת הפרקי דר' אליעזר, שהיה רק ארון אחד - של בצלאל - שבו הלוחות השלמים והשבורים, והוא כן יצא למלחמות.
זו דעת הרמב"ן וראשונים נוספים⁶³, וכן כמה אחרונים⁶⁴.
לפי המפרשים שנקטו בשיטה זו הארון שעשה בצלאל יצא למלחמות ישראל בימי פינחס⁶⁵, בימי יהושע⁶⁶, בימי השופטים⁶⁷, בימי עלי בהיתר⁶⁸, וכן בימי שאול⁶⁹ ובימי דוד⁷⁰.

---

⁶⁰ עיין במהרז"ו לבמדבר רבה כב, ד וב"מאורי אור" למסכת מכות כב ע"א (הובאו דבריו ב"אוצר מפרשי התלמוד" למסכת מכות שם דף תתקיא הערה 113).

⁶¹ "דעת זקנים מבעלי התוספות" ורבנו בחיי דברים י, א; חזקוני במדבר ב, יז ודברים כג, טו; "לקח טוב" במדבר י, לג; רבנו מיוחס במדבר י, לג ודברים י, ב; תוספות הרא"ש סוטה מב ע"א ד"ה "כ"י"; תוספות עירובין סג ע"ב ד"ה "כל זמן", ותוספות רא"ש ורשב"א וריטב"א ור"ן בעירובין שם.

⁶² הריטב"א, תוספות ר' יהודה החסיד, ה"קרן אורה" וה"בגדי כהונה" בהבנת דברי התוספות, הרב גורן בדעת הרמב"ם.

⁶³ רשב"ם, ראב"ע, רבנו יוסף בכור שור, רלב"ג, "ספר החינוך" והמאירי, ואפשר שגם הרמב"ם וה"יראים".

⁶⁴ ה"חתם סופר", ה"משך חכמה", המהרז"ו, ה"מאורי אור".

⁶⁵ רמב"ן בהשגותיו לשה"מ שורש שלישי.

⁶⁶ לגבי מלחמה אחת נאמר כן בגמרא בעירובין סג ע"ב לפי הראשונים שם, ותוספות הרא"ש בסוטה כתב שהיה זה בשעת הקפת יריחו. גם רבנו בחיי בדברים י, א כתב שהקפת יריחו נעשתה עם הארון שעשה בצלאל. אך המאירי במגילה כתב שהארון שעשה בצלאל יצא למלחמות יהושע במשך כל י"ד שנות הכבוש והחלוקה.

⁶⁷ "משך חכמה" דברים יב, ח.

כמו כן כתבו מספר מפרשים שזהו דין כללי שהארון יוצא למלחמות ישראל⁷¹. הרד"ק כתב שהארון שעשה בצלאל יצא למלחמות רק עד שנבנה בית המקדש הראשון.

יש אחרונים שכתבו שהארון יצא רק בזמן שלא היה בקדש הקדשים שבמשכן ובמקדש - בזמן גלגל, נוב וגבעון, אבל בזמן שהיה בקדש הקדשים שבמשכן בשילה ובבית המקדש בירושלים אסור היה להוציא⁷².

סיום

הרמב"ן כתב שאפשר שישאו את ארון הברית במלחמות העתידות לפני המלך המשיח.

אמנם על התקופה שלאחר המלחמות שילחם מלך המשיח ניבא ירמיהו הנביא (ג, טז): "והיה כי תרבו ופריתם בארץ, בימים ההמה נאם ד' לא יאמרו עוד: ארון ברית ד', ולא יעלה על לב, ולא יזכרו בו, ולא יפקדו, ולא יעשה עוד". וביאר הרד"ק: "אף על פי שתרבו ופריתם בארץ לא יקנאו בכס הגויים שיבואו להילחם בכס ותצטרכו לצאת למלחמה וארון האלקים עמכם, כמו שהיה מנהגם שהיו מוציאים הארון במלחמה. ובימים ההם לא יצטרכו לזה, כי לא יהיה להם מלחמה עוד"⁷³.

⁶⁸ רמב"ן בהשגותיו לשה"מ שורש שלישי, רבנו יוסף בכור שור דברים כג, טו, רלב"ג דברים י, ח.

⁶⁹ מלבי"ם שמואל א יד, יח.

⁷⁰ פירוש מהרז"ו לבמדבר רבה כב, ד.

⁷¹ רשב"ם דברים כג, טו; ראב"ע במדבר ה, ב; לא, ו; לב, כב; דברים כג, י; רבי יוסף בכור שור דברים כג, טו; רלב"ג דברים י, ח; רד"ק תהלים כד, ז-ח; "ספר החינוך" מצוה צ"ו ושע"ט ומאירי סוטה מב ע"א.

⁷² ה"צפנת פענח" בדעת הרמב"ם, הרב ישראל בדעת הרמב"ן, וכן משמע מדעת המלבי"ם.

⁷³ א. מקורו של הרד"ק בדברי התרגום יונתן לפסוק זה. ועיין ברש"י לפסוק זה שפירש גם כן על פי התרגום יונתן, אך לשיטתו שהארון שעשה בצלאל יצא רק בימי עלי.

ב. עיין בדברי הרד"ק בתהלים כד, ז-י המובאים לעיל, שם כתב שמשעה שנבנה בית המקדש הראשון לא יצא יותר הארון למלחמות, ובדבריו כאן משמע שכל זמן שהיה ארון והיו מלחמות, היה הארון יוצא, ורק לעתיד לבוא לא יצא הארון, מפני שלא תהיה עוד מלחמה.